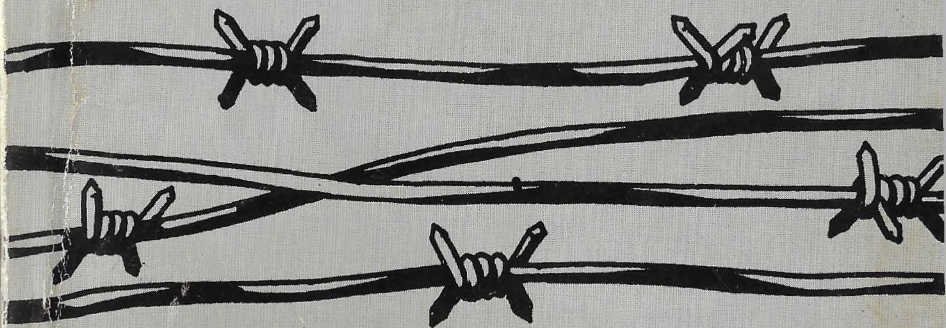
GHEORGHE STĂNESCU

JURNAL DIN PRIGOANĂ

Editura VENUS

GHEORGHE STĂNESCU

Născut la 4 iulie 1926, în com. Negru-Vodă, jud. Constanța;
– între anii 1938–1940, este elev la liceul „Nicolae Filipescu“ din Bazargic, în Cadrilaterul „cedat“ Bulgariei în anul 1940;
– între anii 1940–1948, își continuă studiile secundare la liceul „Spiru Haret“ din București; bacalaureat în 1946 (promoția „Prof. Gabriel Țepelea“);
– Student al Facultății de Litere și Filosofie din București și, în paralel, al Facultății de Drept din București,
– promovat în anul III, e silit să-și întrerupă studiile în toamna anului 1948 spre a evita arestarea pentru apartenența la o organizație anticomunistă din județul Constanța;
– judecat în lipsă, în anul 1949, de Tribunalul Militar Constanța, e condamnat la 5 ani de închisoare pentru uneltire contra ordinii sociale;
– arestat la 16 februarie 1952 la București, trece prin închisorile: Constanța, Peninsula–Valea Neagră, Aiud, mina Cavnic, Gherla, Jilava, Iași;
– la 26 decembrie 1956 este eliberat;
– lucrează ca tehnician în construcții în București și pe șantiere în Moldova și Oltenia până la pensionare, în anul 1986;
– în prezent trăiește la Râmnicu Vâlcea;
– participant la „Piața Universității“ a vorbit din balcon la 10 mai 1990, în numele studenților trimiși de regimul comunist la „studii“ în temnițele și lagărele de muncă forțate mai sus arătate;
– înființează în 1994 Filiala Râmnicu Vâlcea a Fundației culturale „Memoria“ pe care o conduce ca președinte;
– în această calitate ia inițiativa unei emisiuni de radio și TV intitulată „Restituiri din istoria confiscată“, care se desfășoară timp de peste 5 ani la Radio „Vâlcea 1“ (101 episoade) și la TV „Vâlcea 1“ (201 episoade), bucurându-se de o largă audiență; parte dintre aceste emisiuni constituie un fond documentar la „Memorialul Sighet“, fiind în curs copierea unor episoade ca fond documentar pentru „Memorialul Fortul 13 – Jilava“;
– în anul 1996 îi apare o primă ediție din „Jurnal din prigoană“ (1952–1955) printr-o colaborare româno - română: Editura „Venus“ – București și Editura „Știința“ – Chișinău, bine primită de presă și public.

GHEORGHE STĂNESCU

Jurnal din prigoană

Ediția a III-a

**Securitatea Constanța •
Peninsula — Valea Neagră •
Aiud • Mina Cavnic •
Gherla • Jilava • Iași •
1952 — 1955**

EDITURA VENUS

Gheorghe Stănescu

JURNAL DIN PRIGOANĂ

În memoria

celor care, români şi creştini,
luptând împotriva comunismului,
ne privesc acum din ceruri
şi se roagă lui Dumnezeu
să fim biruitori în lupta care continuă.

ARGUMENT

Quamquam animus meminisse horret, luctuque refugit, incipiam. *

Vergilius, Eneida, Cântul II

Nu mi-am propus până acum — la 69 de ani, mai mult răbdați decât trăiți — să scriu proză. În afară de aceea de circumstanță, epistolară, la care te obligă viața. Sau, după vârsta de 50 de ani, de cea a comunicărilor la simpozioanele de ocrotire a naturii la care am participat, ca formă de împotrivire față de distrugerile comuniste.

Am crezut că datoria mea — față de Dumnezeu, de lume și de cultură — se poate împlini prin poezie. Din „călătoria" forțată, cu itinerar menționat în titlul acestor pagini, s-au adunat 44 de poeme — făurite atunci în gând și imprimate în memorie, orice mijloc de scris și hârtia fiind interzise deținuților –, poezii care tot așa au circulat, cât au circulat, la Canal, la mină sau în închisorile românești, asemeni versurilor unor poeți consacrați.

De ce, acum, aceste pagini de proză?

Pentru că:

1. în istoria românilor este un gol de aproape o jumătate de veac din care lipsesc mărturiile anticomuniștilor din țară;

2. generațiile tinere, crescute în ascunderea adevărului istoric, nu știu, ori știu prea puțin, că înainte de Sindicatul Liber din anul 1975, înainte de minerii greviști din Valea Jiului ai anului 1977, înainte de manifestanții anticomuniști de la Brașov, din noiembrie 1987, înaintea „dizidenților" români din țară și din exil, există, în proporții de masă, înaintași ale căror urme fuseseră șterse cu grijă de istoria oficială comunistă prin ignorarea lor totală: foștii deținuți politici anticomuniști, în ale căror rânduri s-au aflat personalități ale vieții culturale, religioase sau politice, dar și anonimi de excepție;

3. istoria românilor trebuie rescrisă cu profund respect pentru adevăr, cu îndurerată oroare față de crimele comise deliberat de

* Cu toate că sufletul meu se îngrozește să-și aducă aminte și fuge înapoi din fața durerii, voi începe)

comunism împotriva acestui neam — un capitol special şi aparte constituindu-l Basarabia şi Bucovina — şi cu înlăcrimată recunoştinţă pentru cei care, ridicându-se la luptă împotriva comunismului, au acceptat riscurile sacrificiilor sau ale jertfei de sine, învederând că Revoluţia din decembrie 1989 are un trecut de luptă românească anticomunistă, existând o continuitate de împotrivire faţă de comunism, în valuri, din august 1944 şi până în decembrie 1989.

De ce însă actualele pagini de proză sunt însoţite de poemele de atunci?

1. pentru că în închisorile şi lagărele comuniste, poeziile au ţinut locul cărţilor, pe cât de jinduite de deţinuţi, pe atât de straşnic păzite, ca şi ei, de temnicer, cu câini-lup şi arme automate, între câte două-trei rânduri de sârmă ghimpată în jurul clădirilor, separat de paza acestora, de uşi metalice, zăvoare, ferestre acoperite cu obloane de lemn (simulând jaluzelele)... şi de alte rânduri de gardieni;

2. pentru că dacă sufletul unui neam se adună în cărţile lui, comunismul a vrut să omoare sufletul românesc în fiecare dintre deţinuţii anticomunişti în parte şi bineînţeles, în toţi laolaltă, înainte de chiar de a-i extermina fizic;

3. pentru că poeziile sunt mărturisiri ale luptei din Rău şi Bine, ai cărei ostaşi am fost — părelnic învinşi, niciodată înfrânţi –, sub veghea credinţei creştine, ajutaţi de Dumnezeu să supravieţuim, ca să depunem mărturie în favoarea Adevărului.

În lumea concentraţionară românească am cunoscut secvenţe dintr-un posibil film al refuzului laşităţii, al demnităţii naţionale asumate, al tăriei morale; film cu multe personaje reale, memorabile — unele dintre ele adevărate modele de căutare a desăvârşirii umane, în condiţii atât de adverse.

În locul acelor secvenţe, drept posibile crochiuri ale lor, aşternem paginile următoare, în care, scafandru în epavele memoriei, am scos la lumina literelor imagini şi fapte zdrenţuite de timp şi colmatate de uitare, cu încrâncenarea redeschiderii unor răni aparent cicatrizate: nedreptele răni trecute.

Firescul recul, de autoapărare, al sufletului, evocat în moto-ul din Vergilius, a fost blocat de o imagine-simbol: aceea a doctorului Costin Cazacu care, la Aiud, în 1950, din cauza subnutriţiei, se îmbolnăvise de pelagră şi, conştient ca medic de evoluţia bolii — înainte de a înnebuni şi a muri –, bătea în uşa celulei, strigând

temnicerilor: „Dacă nu-mi dați lapte ca să mă vindec, dați-mi hârtie și creion ca să scriu ce simt acum! Sunt medic și trebuie să scriu ce simt acum! Pentru voi, mă, și pentru copiii voștri, să scriu despre pelagră!"

Această scenă — povestită la Jilava de unul dintre colegii lui de celulă — m-a urmărit, obsesiv, ca o încercare, disperată, de a face din însăși cauza apropiatei morți proprii un dar pentru viețile celorlalți, cei liberi.

Sfârșitului zguduitor, în nebunie, al medicului Costin Cazacu, i s-a alăturat, în conștiința mea, un alt sfârșit tragic, tot la Aiud, la 15 februarie 1956: al prietenului meu Dan Mihail N. Mihăilescu, absolvent de excepție al Facultății de Construcții, fost premiant de onoare al liceului „Spiru Haret" - București, aflat în al șaselea an de detenție dintr-o condamnare de 20 de ani de muncă silnică pentru „crimă de uneltire contra ordinei sociale", ordinea distrugătoare de valori umane a comunismului. Citez din mărturia lui Mihai Pușcașu: „Asistența medicală la Aiud în 1954-1956", pag. 6-13, din *Documentele Rezistenței,* nr. 3/1990 — Arhiva Asociației Foștilor Deținuți Politici din România: „Dan Mihăilescu, 30 de ani, în închisoare de 5 ani, inginer, bolnav de meningită bacilară — recidivă. Se îmbolnăvește în vara acelui an la Gherla, unde fusese supus unui tratament adecvat. Îi scăzuse febra, durerile, intrase oarecum pe drumul vindecării. Însă, înainte de a i se termina tratamentul, a fost transferat la Aiud, unde, cu toate că s-a anunțat a fi bolnav de meningită bacilară, în curs de tratament, a fost aruncat într-o celulă obișnuită, la regim de celulă. Cum era de așteptat, boala a recidivat și a fost adus la spital pe targă, în ultimele zvârcoliri.

Lui Dan Mihăilescu, medicii deținuți și dr. Șerban, care le-a dat concursul, i-au picurat, zi de zi, viață peste moarte. I se scotea, cu o seringă de 200 grame lichid cefalo-rahidian, care apoi era completat cu ser fiziologic și streptomicină, multe zile în șir. Timp de peste o lună, lupta a fost incertă, după care boala a început să bată în retragere. Ajunsese să nu mai facă febră mare, ajunsese să mănânce, să vorbească, să glumească. Era un om venit «de dincolo». Dr. Marcoci îl îngrijea în continuare. Nu-i permitea să coboare din pat decât sprijinit, pentru cele nevoi, pentru care era un hârdău comun al tuturor celor din cameră, într-un colț, întocmai ca la celulă. Toți acești frați de suferință se aflau în temniță cu condamnări ce variau între

10 şi 25 de ani, pentru că, într-un fel sau altul, n-au acceptat «lumina de la Răsărit», au arătat cu degetul pe trădătorii din interior, s-au opus comunismului".

Patru dintre cei nouă deţinuţi bolnavi aflaţi în acea cameră-spital — mă refer la tinerii: Radu Flintaşu (numele adevărat Mihail Puşcaşu, care îşi ascunde sub pseudonim modestia exemplară a unui luptător profund creştin), Ghiţă Mogoş, Ion Becheanu şi Dan Mihăilescu –, pentru „vina" de a fi spus la fereastră un Pluguşor, în seara zilei de 31 decembrie 1955, după „închidere", au fost „raportaţi: de felcerul Vlăsceanu şi pedepsiţi, condamnaţi adică, de doctorul Bogăţeanu (Medic? Un criminal deghizat?) cu scoaterea din spital şi trimiterea lor la celule, conform aceleiaşi mărturii. Citez: „La câteva săptămâni de la scoaterea pe targă din spital în gheţăria de la etajul 3, poreclită «infirmerie», în realitate fiind cameră mortuară, Dan Mihăilescu, în vârstă de 30 ani, după o detenţie de şase ani şi-a dat obştescul sfârşit, cu zile, în chinuri de nedescris".

„După puţină vreme, i-a urmat Ion Becheanu".

La puţin timp după ieşirea mea din închisoare — Iaşi, 26 decembrie 1955 –, în ajunul Bobotezei din 1956, m-am dus la părinţii lui Dan Mihăilescu să le dau o veste despre el: nu era întâia oară când mă aflam în casa dânşilor, căci în liceu învăţasem împreună. Doamna fusese profesoară de limbă română, iar tatăl prietenului meu, inginer. Era singurul lor copil şi îi dăduseră o creştere aleasă, care sporise, cu strălucire, darurile înnăscute. Bun, săritor, harnic şi credincios, se dovedise a fi „acolo" şi un povestitor cu o memorie prodigioasă, o adevărată bibliotecă vie. Într-o vreme când între deţinuţii politici şi familiile lor nu existau, cu anii, nici un fel de legături, singurele veşti erau purtate de cei ce se eliberau şi care, în pofida angajamentului semnat la părăsirea închisorii că nu vor spune nimic, nimănui, din tot ce văzuseră, ţineau mai mult la cuvântul dat prietenilor rămaşi sub zăvoare. Ce le puteam spune? Că la începutul verii — când fusesem trimis pentru rejudecare de la Gherla la Iaşi — via Jilava — unicul lor fiu era sănătos, fiind în camera 100 de la etajul 3, cu care noi, cei de la camera 101, comunicam zilnic, mai ales „după închidere", seara.

Cum veştile rele circulă mai repede decât cele bune, dânşii aflaseră că Dan ar fi bolnav, la Aiud, după cum le spusese cineva la telefon...

„Ei" au telefonat la Trustul nr. 1 Construcții, unde lucram, primind „referințe bune". Nu de mult mi se propusese acolo să mă gândesc la promovarea ca şef al serviciului personal în Trust, care avea pe atunci peste 3000 de salariați. Nu este deci de mirare că am fost eliberat după două ore şi abia după o noapte şi o zi, în noaptea de 16 februarie 1952 la orele 2.00, doi locotenenți şi un sergent-major, şoferul, m-au arestat.

Plecasem „gospodăreşte"; familia şi toți ai mei ştiind unde mă duc: mă aştepta o condamnare de cinci ani închisoare corecțională. Sabia lui Damocles nu mai atârna deasupra capului meu: urma să scap de teama pe care situația de fugar ți-o strecoară în suflet, cu prețul intrării în coşmar: ancheta, eventuala rejudecare şi Canalul, avid de forță de muncă gratuită, ori cine ştie ce închisoare cu bezna ei.

După o scurtă escală, de două zile şi două nopți, în arestul din Calea Victoriei al Miliției Capitalei — timp necesar plutonierului Farcaş să ajungă şi să revină de la Constanța — tot el avea să mă ducă, pe 18 februarie 1952, la Constanța, pentru orice eventualitate cu cătuşe la mâini, ascunse sub mânecile „lodenului", ruda săracă a paltonului din acea vreme, să mă predea la Penitenciar.

În gara Constanța, o vecină din comuna natală mă vede şi mă întreabă ce fac: ridic mâinile şi arăt cătuşele: „ce se vede!". Ne urăm sănătate şi sunt şi trist, şi mulțumit: la Negru-Vodă se va şti despre mine, iar mama, curajoasa şi atât de încercata mea mamă, va fi îndurerată, dar nu va mai fi sâcâită periodic de ticăloşi, plătiți sau voluntari, care să o întrebe de mine sau să-i ceară o fotografie a mea „că le trebuie".

Cu plutonierul Farcaş aveam însă să mă întâlnesc şi după ce m-a predat la Penitenciarul Constanța: peste opt ani, în Bucureşti. Ne-am recunoscut: el, jenat, mi-a spus că a ieşit din Miliție şi că, „atunci", „milițianca noastră" îşi făcuse mai mult decât datoria: un raport către superiorii ei despre discuția noastră cu privire la noile buletine de identitate... „Vigilența" şi „lupta de clasă" sporeau ticăloşia vremii prin acte mârşave de „conştiință proletară".

BUCUREŞTI - CONSTANŢA

Am fost norocos, scăpând de arestare, în august 1948, din Dobrogea-mi natală. Aflasem că unul dintre prietenii noştri, Ion M. Văsii, fusese arestat la Constanţa. N-am mai dormit acasă: m-am dus „La vie", un loc în afară de comună, unde aveam pe atunci o bostănărie şi un adăpost pentru pază. Am rămas acolo câteva zile, până în dimineaţa când a venit cineva din familia soţiei şi mi-a spus că în acea noapte, după ce îl arestaseră pe Marin A. Ionescu, o rudă a noastră, care locuia în casele părinteşti, fusesem căutat şi eu acolo, că, negăsindu-mă, au încercat să o aresteze pe sora mea. Mama, astmatică, a leşinat de gâtul ei şi apoi, când îşi revenise din leşin, au încercat iar să o ia pe soră-mea, dar mama s-a prăbuşit din nou. Era spre ziuă şi cei care veniseră „ca furii, noaptea", grăbiţi, s-au temut că mama ar putea muri. Maşina lor era aproape plină cu arestaţi, între care şi două soţii şi, cum „băieţii" aveau ordine să nu facă panică, au plecat lăsând-o pe mama în braţele sorei mele. Se pare că la maşina securităţii aflată în stradă, se afla şi un localnic, de curând făcut ofiţer, ce avusese un frate căzut pe front în 1944, ca şi fratele nostru mai mare, cu care fusese coleg în clasele primare şi chiar prieten. Mama se bucura în comună de o consideraţie deosebită ca femeie harnică şi pricepută, ducându-şi singură gospodăria şi, ca văduvă de o moralitate exemplară, lovită în sprijinul ei de nădejde: feciorul cel mare, student în anul III al Academiei de Înalte Studii Comerciale şi Industriale din Bucureşti, aflat sub arme ca sublocotenent în armata română, căzuse în luptele de la Crăieşti-Mureş în 7 septembrie 1944...

Îi fusese dat mamei mele să mai trăiască, asemeni câtor mii de mame române, drama despărţirii, pentru cine ştie câtă vreme, de copiii ei: în aceeaşi zi, de la staţia C.F.R. a comunei vecine, sora mea pleca la Bucureşti, iar în zorii zilei următoare călătoream şi eu cu o

căruță până la Constanța (adolescentul, pe atunci Petrică Cârnu mi-a fost ajutorul de nădejde; acum pot să scriu liniștit adevărul!). Devenisem „fugar".

Găzduit de inimoasele rude Ecaterina și Petre Țipa, mătușă și unchi ai soției mele, cu atât mai vrednice de laudă și de recunoștința mea, cu cât îmi erau rude prin alianță, nu le-am ascuns situația în care mă aflam, iar după câteva zile, când am considerat că gara Constanței nu mai este „filată", am plecat la București.

Justificarea lipsei mele din comună era prezența la București pentru examene: eram student; promovasem în anul III al Facultății de Litere și Filosofie și, în paralel, al Facultății de Drept, dar fugar fiind am renunțat la continuarea activității universitare.

Am intrat ca slujbaș pe un șantier de construcții. În anul următor, 1949, toamna, a venit în București și soția mea, împreună cu fiica noastră în vârstă de un an: în sfârșit, după luni de căutări, găsisem o locuință.

În primăvara anului 1951, când începuse preschimbarea buletinelor de identitate, a venit la mine un prieten, scăpat ca și mine în 1948, fugar în Banat — între timp prietenii noștri arestați fuseseră deja judecați și condamnați pentru crimă de uneltire contra ordinei sociale, iar noi fuseserăm cuprinși în același lot și condamnați în lipsă —, spre a vedea dacă nu-l pot ajuta la obținerea noului buletin de identitate cu însemnul R.P.R.

Tatonările mele și ale soției mele au avut în vedere pe o milițiancă sergent-major la Miliția Capitalei, chiriașă ca și noi în aceeași curte din str. Dragoș-Vodă nr. 23, și care părea dispusă să ne ajute. Nu s-a putut, așa că prietenul meu Petre Elisei Neagu s-a reîntors la Lugoj și abia peste un an, la 13 februarie 1952, a fost arestat și dus către Constanța de plutonierul Farcaș. La București s-au oprit, Farcaș a raportat superiorilor săi și despre mine, pentru că, la 14 februarie 1952, am fost ridicat de pe șantier și dus în Blocul „Dragomir Niculescu" de pe Calea Victoriei la Direcția Miliției Capitalei de către același plutonier, însoțit de un sublocotenent din D.M.C., care mi-au arătat că au revolvere; să nu încerc deci să fug. Nu de multe ori am reușit să mă rog atât de intens în gând, lui Dumnezeu: „ei" nu știau de condamnarea mea, așa că-mi puteam exprima nedumerirea de arestare; aveam o singură dorință: să știe și ai mei de urma mea, apoi puteam să intru și eu sub crucea imensă a neamului meu.

Am aflat mai târziu, către toamnă, că Dan Mihăilescu, acel tânăr atât de iubit de cunoscuţi — iubit pentru inteligenţa, cultura şi spiritul creştin care îl însufleţea –, trecuse hotarul acestei lumi.

Memoria lui şi a altor mari martiri ai neamului nostru — să-i odihnească Dumnezeu în pace, pe toţi! — mă obligă să depun mărturie. Voi fi nevoit, deci, să scriu şi despre mine. Această barieră m-a oprit în cei doi ani, 1990-1991, să nu „ies în faţă". Dar neruşinarea şi ticăloşia unor gazetari şi scriitori, Avestiţe şi Belzebuţi, care apără comunismul, mă înverşunează să depun mărturie: Adevărul.

PENITENCIARUL CONSTANȚA (I)

În seara zilei de 18 februarie 1952 eram predat secției de bărbați a Penitenciarului Constanța, unde într-o cameră mare funcționa „depozitul" de oameni al „Securității".

Prima impresie: bunăvoința reciprocă a tuturor, iar a doua, curiozitatea față de cauza arestării mele.

Reticent: dintr-un instinct de apărare și pentru că intuiam să nu toți noii mei colegi păreau să aibă rezerve față de o posibilă „colaborare" cu administrația, cum elegant era ofertată de oamenii ei „turnătoria".

În plus, nu sărisem „hopul" Securității, pentru că, fiind condamnat în lipsă, trebuia să trec și prin faza anchetei.

Era aglomerație deja în cameră: mai mulți deținuți decât paturile metalice suprapuse, astfel încât în câteva trebuia să doarmă câte doi deținuți. Deci și eu, cum cu oarecare stinghereală mi-a spus șeful de cameră. Obligatorie ca rezolvare a cazării, situația rămânea grotescă.

N-am avut de stat decât două nopți și o zi în acele condiții, pentru că, în dimineața zilei de 20 februarie 1952, aveam să fiu dus cu un „jeep" la Securitate, împreună cu doi macedoromâni, cum constatasem înainte de a intra în „scenariu", adică înainte de a mi se pune „ochelarii negri", cu tinichea în loc de lentile, ca să nu vedem unde suntem duși.

SECURITATEA CONSTANȚA

Suntem dați jos din „jeep" și duși, unul câte unul, undeva unde coborâm, un subsol, deci. (Aveam să aflu mai târziu, la „Peninsulă", că erau vechile seifuri ale fostei „Banca Românească". Se vorbea numai în șoaptă și numai ca răspunsuri la întrebări. După o bună bucată de timp, suntem duși pe rând la celule: spații

numerotate, de 1,80 x 1,00 m, nu mai înalte de 2,20 m — dacă nu mă înşel –, care se închideau cu câte o uşă metalică, deasupra căreia era prevăzută, în zid, o deschidere de 25 x 15 cm pentru aerisire şi iluminat, de la becurile aflate pe coridor. Singura mobilă, un pat de scânduri lung cât celula, dar lat de numai 55 cm (l-am măsurat cu palma). Prima senzaţie este de sufocare. Va trebui să mă obişnuiesc. Să fiu tare.

După o jumătate de oră, suntem doi, fiind adus unul dintre macedoromânii amintiţi de la Penitenciar. Este Hagi Mihai, scund ca şi mine (1,64 m), mai mare cu un an, mai firav şi mai speriat: găzduise pe un fugar, o rudă.

Cum să dormim doi inşi pe un pat de 55 cm? Fiecare la câte un cap. Încerc să-i las lui Mihai locul de la margine, oricum de preferat. Cu sfială, mă roagă să schimbăm: are un obicei rău, să cadă din pat. Sunt bucuros de schimbare: întinzând o mână şi sprijinindu-mă de perete, pot să mă întorc pe cealaltă parte, manevră care curând, în această cutie, se transformase în deprindere, în act aproape reflex.

Este frig în beciul acesta. Norocul meu este că între cele două arestări, ducându-mă să-mi iau rămas bun de la rudele din „Barierei 36”, mătuşa Alexandrina Dumitrescu, sora mamei, mi-a dat un „pieptar” din blană de oaie şi că, deocamdată, nu mi-a fost ridicat. Sigur este că darurile poartă amprenta magnetică a dăruitorului — cum o atestă cercetările ştiinţifice medicale din ultimele decenii –, în acest cojocel, care mi-a ocrotit trupul de-a lungul puşcăriilor şi ţării, stăruind tot timpul generoasa iubire de oameni a mătuşii mele, gata oricând să sară în ajutorul oricui s-ar fi aflat în impas, să-i ajute, să-i ocrotească, şi nu doar pe rude, cunoscuţi, consăteni, ci chiar pe oameni abia cunoscuţi. Şi dintr-o dată mă înfioară un gând: „Doamne, nu! Doamne, Te rog, ajută-mi să nu trag pe nimeni după mine!”

În puşcărie, am aflat apoi, fiecare om este implicat într-o poveste care are trei versiuni: una pe care n-o ştie decât el şi Dumnezeu, alta pe care a declarat-o la anchetă şi o a treia pe care o spune celorlalţi deţinuţi.

Mihai tace, eu tac. Mă gândesc doar la un singur lucru: să nu trag pe nimeni după mine în închisoare. Mă rog lui Dumnezeu să-mi dea tăria să neg că vreunul dintre cei care m-au ajutat ar fi ştiut ceva despre situaţia mea de urmărit.

A trecut o zi: nu se grăbeau. Ba da: suntem duşi, cu ochelari negri, ţinându-ne unul de haina celuilalt, undeva sus: ni se iau

amprentele, ni se fac două fotografii: din profil şi din faţă, acesta din urmă cu o tăbliţă, având pe ea un număr, agăţată de gât, pe piept. Ca borfaşii.

În următoarea dimineaţă, uşa celulei s-a deschis, nu pentru a fi duşi, tot cu ochelari negri, la W.C. şi spălător; plutonierul de serviciu a întrebat în şoaptă cum ne numim: de mine aveau nevoie. Ochelarii negri şi ţinându-mă de haina lui am fost dus la anchetă. Un singur gând: „să nu trag pe nimeni după mine".

Intrăm într-un birou: mi se scot ochelarii. Un locotenent major înalt, bine făcut, stă la un birou lângă o fereastră pe care se vede marea: tulbure. În partea cealaltă a camerei, spre uşă, o masă şi un scaun: ale anchetatului.

Date de identificare.

Pe masa lui se află un dosar, pe care îl răsfoieşte din când în când, apoi îmi pune întrebări.

Deci acesta este noul meu pat procustian: dosarul. Trebuie să încap în el. În scenariul alcătuit de Securitatea Constanţa în urma anchetării celorlalţi membri ai lotului. Având norocul că am scăpat atunci în 1948 de arestare, că fusesem condamnat în lipsă din anul 1949, nu intrasem printre cei cu condamnări mari, ci printre cei mijlocii, cu pedepse de cinci ani „pentru crima de uneltire contra ordinei sociale".

Intuiesc că o recunoaştere prea grăbită nu este în interesul meu şi, poate, nici în cel al anchetatorului care trebuie să scoată de la mine cel puţin confirmarea „adevărului" din ancheta lor, desfăşurată în urmă cu peste trei ani. Temporizez, recunosc câte puţin, sunt trimis „jos" să mă gândesc. Şi sunt dus tot cu ochelari negri. Număr treptele, încercând să-mi dau seama la ce nivel al clădirii se desfăşoară ancheta.

Ştiam din lecturi şi chiar din proprie experienţă că frica dilată dimensiunile. Îmi aduc aminte că pe distanţa de 12 km dintre Negru-Vodă şi Viroaga — o comună vecină în care aveam pământ, zestrea dotală a mamei, şi în care locuia familia uneia dintre surorile ei — mi se întâmpla uneori să mă prindă noaptea pe drum. Se stârnea câteodată o adiere de vânt care schimba fâşâitul lanurilor de porumb în zgomotul, posibil, presupus, al unui urmăritor apropiat. Ştiai că nu este nimeni, dar întorceai capul cu sfială, să vezi totuşi. Şi o senzaţie

dublă: de uşurare şi de ruşine că ţi-a fost teamă. Alteori, la câte o bostănărie urla a urât câte un câine şi iarăşi parcă ţi se făcea inima mai mică, dar, cenzurând acest fior, mergeam mai departe. Mi se întâmplase şi să plec în plină noapte de la Viroaga spre casă: era lună plină şi decorul era feeric, ori pe întuneric, înainte ca luna să răsară: de-abia când se ridica roşiatică, însângerată parcă, dintre lanuri şi se mai auzea din depărtare un urlet de pustiu al unui câine, atmosfera se încingea parcă de ceva diavolesc, cu sonorităţi lugubre, răspunzând în inima mea cine ştie căror spaime ancestrale, învinse dar perpetuate din generaţie în generaţie.

Atunci, demontarea mintală a mecanismului acelui fior de teamă prindea bine: iată cauzele, iată efectele, potenţate de umbrele nopţii, de întuneric. Niciodată ziua, pe lumină, n-am trăit acest fior.

Deci, pe acest mecanism psihologic, de abisală ancestralitate, mizează ei. Cu ochelarii lor negri.

Tac eu, tace şi Mihai care n-a intrat încă la anchetă. Trec câteva ceasuri ale dimineţii: mă gândesc la cei de-acasă, la cei dragi, la mama. Îl rog pe Dumnezeu să-i aibă în grijă şi Îl mai rog să-mi ajute să nu trag pe nimeni după mine.

„Tăcem aşa ca mutu' cu surdu'..." zice Mihai cu o notă de repros în glas: înţeleg că îi dă târcoale teama şi vrea să se apere de ea vorbind. Vorbim şi iar se aşterne tăcerea. Dacă timpul este aliatul lor, trebuie să facem ceva şi noi: vorbim iar. Încerc să-i dau curaj: „Nu ne lasă Dumnezeu...!". Am o inspiraţie: îl rog să mă înveţe să vorbesc dialectul aromân, ocupaţie care ne absoarbe pe amândoi.

Zăvor tras, se deschide uşa pe şoapta altui plutonier: „Cum te numeşti?". Ne şoptim numele. „Hai!": îl iau numai pe Mihai Hagi. Tot cu ochelari negri.

„Doamne, ajută-i lui Mihai! Doamne, ajută-mi să nu trag pe nimeni după mine!", dar nu trece mult şi e rândul meu să revin la anchetă.

De data aceasta sunt doi anchetatori: cel nou este sublocotenent şi mă înjură de cum am intrat. Celălalt îmi arată scaunul, dar n-apuc să mă aşez că sublocotenentul mă loveşte cu pumnul şi mă înjură: „Credeai că scapi?". Întrebarea îl dezlănţuie: pumni şi înjurături. Deşi mă aşteptam, în mine se rupe ceva: un bărbat care nu răspunde la

pumni cu pumnul... Amintire-fulger dintr-o lectură: „... ceva se schimbă în bărbatul care primeşte o palmă, fără să riposteze...". Trebuie să rabd: pumnul este mai de suportat decât palma; este violenţa care nu a descoperit înjosirea. Sublocotenentul şi-a jucat rolul: iese. Locotenentul-major, anchetatorul meu, îmi spune că alţi colegi de-ai săi sunt şi mai impulsivi. Înţeleg şantajul, presiunea ce se exercită asupra mea. Întrebări, răspunsuri, refăcute o parte din declaraţiile scrise alaltăieri. Sunt dus iar la celulă.

Este adus şi Mihai: cu el n-au fost, de la început, zgârciţi cu loviturile, dar el nu ştie mai mult decât că a găzduit pe un fugar, o rudă a lui. „Ce fel de rudă?" „Păi, să vezi: este nepotul de la un frate al soacrei mele..." Îl doare o gleznă, în care l-au lovit cu cizma.

Ne încurajăm reciproc: „Are să treacă, Dumnezeu e mare!", gândindu-ne amândoi la toată prezenţa noastră acolo.

Am început să-i identific pe paznici după glas. Doamne, cât de aproape de treapta animalităţii sunt aproape toţi: primitivi, plini de ei, brutali, înjurând la tot pasul, duşmănoşi!

Mă defulez:

Pe lanul de grâu

Pe lanul de grâu, în pârg, al durerii,
lacome şi păroase lăcuste:
cu burţile grase şi frunţile-nguste
stăpânii mei, temnicerii.

Primul — cu obrazul ciupit de vărsat,
spân, roşcovan, crăcănat –,
scuipă întruna şi-ntruna ne-njură
de neveste, de sânge şi de prescură...

Următoarele trei portrete le-am uitat şi pentru că am vrut să le uit, motiv pentru care nu le-am mai transcris din memorie pe hârtie ca pe celelalte versuri puse bine la câteva luni după eliberarea mea: ieşirea dintr-o închisoare mică şi intrarea în alta, mare, a ţării.

Astăzi „lucrăm" şi după-amiază: deduc din întrebări ce ştiu ei şi răspund corespunzător. Locotenentul-major pare să mă cunoască: pare să ştie despre mine amănunte pe care nu le ştie nici unul dintre cei arestaţi, dar numai din perioada vacanţelor de la Negru-Vodă.

Să fie oare soțul uneia dintre fetele de la Negru-Vodă? Să fie doar cititorul atent al notelor informative de la cei intrați în slujba Securității și avansați la Constanța? Să mai fi cules date și din comună? Oricum „ei" au interesul să ne lase să credem că știu „tot" despre fiecare dintre noi.

Marea, pe care o fur cu ochii pe fereastra de lângă biroul anchetatorului, îmi dă putere. Simpla ei prezență schimbă dimensiunile la care sunt redus: cușca sufocantă este jos, dar mai este și marea, de fiecare dată alta și totuși veșnică. Față de veșnicia ei, ce înseamnă încercarea mea de acum? Și, la urma urmei, odată și odată, tot am să mă eliberez: măcar atunci când voi muri.

Ce mărțișor — mâine este 1 martie 1952 — va primi Ana-Crina, fiica mea, la cei patru ani ai ei? Dar Ecaterina, soția mea? Dar Felicia, sora mea, care își câștigă existența cu broderii artistice sau împletind pulovere? Dar mama, buna și îndurerata mea mamă? Ce vor fi făcut toți cei apropiați mie după arestarea mea? „Doamne, ajută-le, iar mie dă-mi tărie să nu trag pe nimeni după mine!"

Mai am o scăpare: refugierea în poezie. Încerc să închег în gând, vers după vers, un

Mărțișor pentru Ana-Crina

Copila mea, mărțișorul din acest an
nu este-o păpușă, nici un pian
cu clape de catifea,
nici o girafă cu ochi de cafea;
nu este oaie, cu lâna de vată,
nici urs nu este de ciocolată,
nu este-un fluture, nu este o carte:
e numai lacrima ce-mi cade de departe
pe funda-ți roșie din păr.
Închis, pentru-o fărâmă de adevăr,
m-am străduit în tăcere,
într-o neștiută îngenunchere,
să-ți făuresc un mărțișor
din nestemata lacrimii de dor.
Păstrează bine mărțișorul, tată:
ai să-l pricepi când vei fi mare și învățată.

De cinci zile n-am mai fost duși la anchetă. Mai schimb, în gând, câte ceva din mărțișorul pentru fiica mea și încerc un

Pseudopastel

Doi metri pe unu'
şi-atât.
Frig, întuneric, urât.
Oftat: lipseşte tutunu'.
Să n-audă zilnic sudalma
fereastra, mare cât palma,
se uită strâmbă în beci
şi-n oglinda lacrimii mele
Mărţişor cu zăbrele:
celula treizeci.

Ce-or fi făcând ai mei?

Continui să învăţ de la Mihai cuvinte şi expresii în dialectul aromân.

În aceste zile am „comis" o „ispravă": s-a petrecut într-o duminică, seara, când de serviciu era un sergent-major pe care nu-l ştiam. Ne-a scos la W.C., după masa de seară, ne-a lăsat să ne spălăm şi cum pe spălător rămăsese cutia de lemn cu câteva porţii, dreptunghiulare, de mămăligă — semn că efectivul arestului se micşorase –, Mihai îmi face semn că ar lua o bucată de mămăligă, văzând că paznicul stătea de vorbă cu altul către ieşire, care nu se afla în drumul nostru. Îi răspund tot prin semne că o iau eu, iar el să vină după mine. Zis şi făcut. Au mai trecut câteva minute până să auzim paşii sergentului-major şi zăvorul. Am împărţit frăţeşte «chirpiciul» de mămăligă şi ne-am făcut semne că este foarte bun: era „lăsata secului" pentru postul Sfintelor Paşti al anului 1952.

Mihai este „sus", iar eu mă plimb pe acest culoar de lângă pat, lung de 1,80 m şi lat de 55 cm. Culoar am spus? Nu, „Cuşcă":

Cuşcă

Un zăvor...
Un drug...
De-aş putea să zbor,
de-aş putea să fug!
Trei paşi... Trei...
Şi iară
câte trei...
E seară...
Un drug...

Un zăvor...
De-aş putea să fug,
de-aş putea să zbor!

Sunt dus iarăşi la anchetă: ce legătură am avut cu Florea Iureş, un tâmplar care locuia şi lucra într-o casă vecină cu a noastră, la Negru-Vodă? Dar cu fratele lui, Toma, care stătuse o vreme la el şi lucraseră împreună. Nici o legătură cu primul, nu-l cunosc pe celălalt; ştiam că Florea Iureş este fugar: făcuse parte din organizaţia noastră anticomunistă. (Doamne, să nu trag pe nimeni după mine!). Nu îl văzusem pe Toma la el.

Justificarea mea era plauzibilă: fiind student din 1946 şi până în 1948, doar în vacanţe puteam fi la Negru-Vodă. Sunt scos din birou, cu nelipsiţii ochelari negri, şi dus la alt etaj al clădirii, după treptele urcate. Sunt aşezat cu faţa la perete într-un birou. Mişcare în spatele meu şi vocea anchetatorului meu: „Cu faţa la zid!" Mi se scot ochelarii: „Întoarce-te!" Între noi stau câţiva ofiţeri şi în faţa, Toma Iureş. În aceeaşi clipă, aceeaşi voce mă întreabă: „Îl cunoşti?" Ne uităm unul la altul câteva clipe, ochii ne scânteiază doar o fracţiune de secundă („taci!"), apoi devin apatici. Îmi aud vocea nedumerită, indiferentă, spunând: „Nu-l cunosc!" Este întrebat şi el: „Nu-l cunosc!", clătinând din cap şi ridicând din umeri a tăgadă.

Mi se pun ochelarii negri şi sunt scos din birou. Agăţat de haina plutonierului, coborâm. Într-un birou, pe uşa întredeschisă, un aparat de radio revarsă cascada unui concert preclasic: muzica parcă vine din altă lume, imaterială, şi sună a bucurie celestă.

Jos în celulă, îmi spun că Dumnezeu nu numai că ne-a ajutat să fim convingători, Toma şi eu, în scena „Confruntării", dar m-a şi răsplătit cu muzică, ale cărei ecouri mai stăruie, liniştitoare, în mine.

Cred că se termină ancheta: parcă s-a stabilit un soi de complicitate între mine şi anchetator. Nu m-a lovit — ca alţii doi, unul doar în trecere prin biroul lui, astăzi –, m-a înjurat o dată, dar... şi pe Dumnezeu îl înjură toţi nebunii şi tot nu coboară din tronul Său ceresc. Simt că vrea să încheie „cazul". („Doamne, ajută-mă să nu trag pe nimeni după mine!")

Întrebările despre cine m-a găzduit ca fugar n-au fost prea insistente, pentru că, fiind locuitor al Bucureştiului, încă din 1940, ca elev, şi apoi ca student până în 1948, am avut doar două domicilii,

oficiale conform buletinelor de identitate; cel vechi: în strada Barierei 36, la mătuşa mea Alexandrina Dumitrescu, şi cel nou, din 1949 şi până la arestare, împreună cu familia mea, în strada Dragoş Vodă 23, de unde fusesem „ridicat".

Marea este mai albastră ca oricând şi ca niciodată de frumoasă în această însorită zi de martie.

Anchetatorul mă întreabă dacă vreau să muncesc, aşteptând parcă un răspuns afirmativ. I-l dau şi îmi vorbeşte despre „Condiţional", promisiune oficială că două zile muncite se vor socoti trei zile de condamnare... Aveam să mă conving ulterior că îndoiala mea era dreaptă: prevederea a funcţionat doar pentru condamnaţii de drept comun...

„Mulţumescu-Ţi, Ţie, Doamne, că s-a terminat!". Cu bine. Aştept ieşirea din cuşca Securităţii ca pe un prim-pas eliberator.

Din păcate nu mă pot bucura pe deplin: Mihai Hagi mai rămâne aici...

Ce vor fi făcând ai mei?

PENITENCIARUL CONSTANȚA (II)

Îl îmbrățișez pe Mihai și îi șoptesc: „Dumnezeu să-ți ajute!”, după care simt că plutonierul vine „la noi”. Ochelarii negri, jeepul, Penitenciarul Constanța, grefa. Camera, după trei săptămâni la Securitate, mi se pare mai mare, confortabilă, mai ales că, între timp, a mai plecat la Canal „un transport”. De oameni, evident. Dorm singur într-un pat și toată ziua am o stare de despovărare: am trecut „un hop”. Ce-mi va rezerva viitorul? La Canal, dar unde?

Cei mai „vechi” deținuți, veniți de la Canalul Dunăre-Marea Neagră, îmi povestesc câte ceva din munca lor și din condițiile de viață de acolo, de la Poarta Albă, de la Cernavodă...

Cum va fi viața acolo unde voi fi dus la muncă?

Ce vor fi făcând ai mei?

Dar neamul acesta apăsat de ciuma-roșie când va fi iar liber?

Hrana la penitenciar este o variație pe aceeași temă: varză murată și cartofi, care alternează ca predominanță, dar socotesc că este o situație provizorie. Trecătoare, ca mine însumi spre Canal. Mai supărătoare, prin intenția umilitoare a reducerii omului la starea de animal, mi se pare lipsa totală a lingurilor — fără a mai vorbi de furculițe care, în concepția Administrației, țin de „lux” –, astfel că fiecare deținut și-a improvizat dintr-o bucățică de lemn (sursa: coada unei mături) o „lopățică” folosită pentru tot ce nu se poate sorbi sau bea din gamelă.

Trec zilele, până să se adune oameni pentru un nou transport cu camionul la Canal.

Ce vor fi făcând ai mei?

De la Canal vom putea avea legătură cu cei de acasă: o carte poștală pe lună sau trimestru, dacă îndeplinești norma de producție.

S-a desprimăvărat: cerul este albastru. Îl vedem zilnic pentru că suntem scoşi, la aer şi la W.C., dimineaţa şi după-amiaza. Facem şi „izirciţii fizice", cum zice un „caraliu" care apoi ne înşiruie, ne pune să mărşăluim, să facem mişcări de respiraţie. Este o etapă de pregătire a „braţelor de muncă" pentru Canal.

Atmosfera e mai destinsă, de vreme ce în câte-o zi i se dă comanda unuia dintre deţinuţi, învăţătorul Antohi, adus de la Canal, pentru rejudecarea procesului, împreună cu fratele său, preot, mi se pare. Cum să uiţi faptul că într-o zi, când sergentul plecase „în poartă", lăsând acestuia comanda, am primit ordinul-îndemn adresat tuturor mărşăluitorilor, deţinuţi ca şi dânsul: „Capul, sus! Privirea, dură!"

Şi cine avea cap, n-avea decât să înţeleagă: lumea aceea este mai degrabă o lume de năpăstuiţi şi prigoniţi din motive politice, decât una de deţinuţi cu o activitate cert anticomunistă.

În această din urmă categorie, în afară de fraţii Antohi, îmi mai aduc aminte de Filimon Bolocan, un preot din judeţul Tulcea — aflat în regiunea administrativă Constanţa, ca şi judeţul Ialomiţa –, condamnat la ani grei de puşcărie sub învinuirea de participare la „Ciornaia Koşka" („Pisica Neagră"), o ramificaţie autohtonă a organizaţiei anticomuniste din U.R.S.S.

Tot la ani grei de temniţă era condamnat şi Gheorghe Ene — de undeva din judeţul Ialomiţa –, de mai bine de doi ani fugar în Bălţile Dunării şi a cărui familie fusese arestată, eliberată, mereu hărţuită de Securitate, cu scopul de a-i furniza orice informaţie aptă să conducă la cel căutat. Nu se sfiiseră zeloşii securişti să-l aducă pe fiul celui urmărit, un băiat de 7-8 ani, la Călăraşi, ca să-l ancheteze cu speranţa că fie tatăl se va preda, fie că vor prinde de la copil vreun amănunt, pe care soţia şi părinţii fugarului îl tăceau cu străşnicie.

Reţin de la acest bărbat — pe care îl vedeam ca pe un alt haiduc, contemporan, răzvrătit împotriva noilor fanarioţi puşi să-i jefuiască pe ţărani –un dialog între securişti şi băiatul lui:

„– Mă, tat-tu are o puşcă de vânătoare?

– Nu, domnule!

– Dar o puşcă Z.B., retezată?

– Nu, domnule!

– Dar mitralieră, mă, are?

– Nu, domnule!

– Dar avion are, mă?

– Are, domnule!
– Păi, ce face cu el?
– Se împlimbă la Bucureşti, la Constanţa...
– Tu-ţi... de pui de bandit! Îţi baţi joc de noi?
– Nu, domnule!

Nu-mi mai amintesc de alţi deţinuţi şi ezit să-l consider ca deţinut politic pe Vasile Pillat, condamnat pentru crimă împotriva umanităţii ca fost magistrat militar, funcţie în care fusese foarte darnic cu anii de condamnare, cum aveam să aflu mai apoi.

Inteligent, cultivat, mă impresionase neplăcut postura lui servilă faţă de miliţieni. Fragment dintr-o discuţie cu un caporal care îl simpatiza: „Băi, Pillat, cât lapte beai tu când aveai moşie?" „Nu beam deloc lapte, dom'şef!". „Dar acum?" „Cât un ghiţel de lapte: o căldare aş bea, dom'şef, să trăiţi!"

M-am simţit umilit, şi în locul lui, de aceea am reţinut scena şi dialogul. Să-l ierte Dumnezeu! Dar mult rău ne-au făcut cei care prin comportamentul lor le-au permis „caraliilor" ori „politrucilor" să fie şi mai aroganţi, ori mai abuzivi în relaţiile cu deţinuţii.

Cât suntem lăsaţi afară, la aer şi noaptea, după „stingere", când în cameră se lasă liniştea, mă eliberez de prea plinul sufletului:

În anii aceia...

I

Când fiecare noapte-avea unghii şi gheare,
iar deznădejdea, ordine de arestare,
în anii aceia, ne băteau dimineţile-n uşi
cu mânerul pistolului, în zornăit de cătuşi

II

E prea târziu, fraţi ai mei, oameni roşii:
punţile dintre noi sunt pline cu sânge,
voi n-aţi auzit în noapte cocoşii,
n-aţi pătimit nevoia de a plânge.
Mâinile voastre-s murdare de seva vieţii,
tălpile voastre calcă lacrima plânsă de noi,
ne-au despărţit, arse de voi, pădurile tinereţii
şi anii aceştia de spaime şi de noroi.
E prea târziu să ne întindem mâinile:
toate culorile s-au îmbrăcat în cenuşiu,

orele putrede sunt, putrede, săptămânile,
e prea târziu să vă iubim ca pe frați,
e prea târziu.

Învăț să mă închid în mine, evitând să particip la discuții. Sunt singur în pat, simulez somnul și încep să-mi inventariez memoria: ce versuri știu din Eminescu, Blaga, Arghezi, Voiculescu, Pillat, Coșbuc — în clasa a cincea de liceu știam aproape o mie de versuri –, Gyr, Cotruș, Vlahuță, Alecsandri, dar și din lirica universală: Goethe, Rilke, Verlaine, cu un capitol aparte: versuri din *Eneida* lui Vergilius învățate pe de rost ca îndatorire școlară. Îi sunt recunoscător încă o dată profesorului de limba latină, David Popescu, și exigenței sale. Constat că mai știu versuri din Topârceanu, sau câte o poezie măcar de Mircea Străinu, Păstorel Teodoreanu, Demostene Botez, Nichifor Crainic, Valeriu Cârdu și câteva poezii ale fostului meu prieten Victor Basarab, devenit Victor Tulbure și ... laureat al Premiului de Stat pentru (printre altele) *Balada tovarășului căzut împărțind „Scânteia" în ilegalitate*. Avusesem o explicație cu el, la începutul alunecării sale în brațele „stângii" și ne despărțisem pe o bâiguială a lui că „țara l-a trădat pe el, iar el trădează trădarea țării" și pe acuza mea că responsabilitatea morală a fiecărui om este direct proporțională cu talentul său,

Cei de la „Canal" îmi spun că nu există nici un contact posibil cu vreo carte, revistă ori ziar; înțeleg, cu teamă, că singura posibilitate de a micșora lipsa cărților o va constitui memoria altor deținuți și norocul de a accede la acele mici biblioteci ambulante.

Sunt bucuros să constat astăzi că, prin lectură repetată încă din adolescență, știu câteva fragmente din Noul Testament: începutul Evangheliei după Ioan, care se citește la liturghia din noaptea Învierii, Capitolul 12 din Cartea întâia către Corinteni a Sf. Apostol Pavel: „Iubirea este mai presus de toate, chiar și de credință și nădejde" — în traducerea lui Gala Galaction, pe care o preferasem ca mai frumoasă decât cele ale Patriarhului Nicodim sau ale Societății britanice pentru răspândirea Bibliei — și, în fine, un al treilea fragment „Fericirile", din Predica de pe munte a Mântuitorului în formularea Sf. Evanghelist Matei, mai densă prin concizie decât cea a Evangheliei după Luca.

Au trecut aproape două săptămâni de când am revenit la penitenciar. A mai sosit un grup de români macedoneni de la Securitate; Mihai Hagi nu este printre ei.

Ce remarcabil spirit de grup au aceşti oameni simpli, aproape toţi oieri, curajoşi şi demni, având pentru oi o dragoste aproape păgână, idolatrizantă. Când spun ei „'nialele" (oile) (ca grupul „gn" din franceză), parcă li se umple gura de mierea iubirii.

Faptul că ştiu — cât am învăţat de la Mihai — cuvinte şi unele expresii din dialectul lor are pentru ei valoarea unei adevărate scrisori de acreditare ca prieten pe lângă ei. Voi fi bucuros să constat aici (ca şi la Peninsulă sau în alte locuri mai apoi) cât de serioşi şi cât de cinstiţi, de bucuroşi sunt în prietenie fraţii noştri macedo-români.

Avusesem trei semne-dovezi în acest sens şi în timpul liceului: pe Ioan Cuşa, cu care fusesem coleg la Bazargic, iar după cedarea Cadrilaterului, când trăise o vreme la Negru-Vodă cu familia lui, ne vedeam în vacanţe, vorbind ca doi adolescenţi ce voiau să devină oameni, credincioşi rostului în lume al neamului lor. Avea căldura spiritelor maturizate de timpuriu şi o inteligenţă care cuprinzând esenţialul îl rostea în cuvinte simple, încărcate de sens. Îmi fusese drag, viaţa despărţindu-ne însă când, împreună cu familia şi turmele ei de oi, se mutaseră în comuna Mihai Kogălniceanu din judeţul Tulcea. Ne mai văzusem în 1946-1947, la Bucureşti, cu bucuria că separarea nu ne înstrăinase.

De la noii noştri vecini de paturi metalice suprapuse am aflat, bucurându-mă ca de un succes personal, că Ioan Cuşa — cel care mai târziu avea să devină editor, în Franţa, al lui Mircea Eliade şi al lui Emil Cioran — reuşise în 1948 să fugă peste hotare.

Celelalte două dovezi despre calitatea umană a fraţilor noştri de peste hotarele fostei Românii Mari sunt foştii mei colegi la liceul „Spiru Haret" din Bucureşti: Mihai Iancu, descendent dintr-o familie de istroromâni, şi Petre Iogu, descendent dintr-o familie de macedoromâni, amândoi iubitori de neam, inimoşi, preţuind cărţile şi caracterul oamenilor, având nu numai vocaţie pentru prietenie, ci şi un adevărat cult al ei.

Dorul de ai mei se schimbă în revoltă împotriva „ucigaşilor". Închег, poticnindu-mă în propriul meu carusel mintal, un text care acceptând aşteptarea şi suferinţa, denunţă cruzimea instituţionalizată.

«Anul 1946 şi următorii...»

La fiecare fereastră de gând, o iscoadă,
de fiecare tâmplă, lipit un pistol;
ziua-şi ascunde plânsetul sub broboadă,
taci, inimă, amforă cu nămol!

Taci, inimă, e ceasul cu moarte:
trec ucigaşii pe sub ferestre cu licurici
de lămpi sărace şi geamuri sparte,
rabdă încă, spate, muşcătura de bici!

E încă devreme: nu s-a copt ora,
moarte, dansează peste pieptul meu!
Mâine s-or aprinde-n pieptul tuturora,
câte-un nou luceafăr şi-un nou curcubeu.

Ziua-şi ascunde plânsetul sub broboadă,
taci, inimă, amforă cu nămol;
la fiecare fereastră de gând, o iscoadă,
de fiecare tâmplă, lipit, un pistol.

Astăzi am „inventariat" fabulele şi epigramele şi m-am simţit mai optimist, parcă mai puternic.

Se apropie ziua plecării: suntem duşi la grefă, ni se iau, iarăşi, amprentele etc. S-a împrimăvărat bine: suntem în martie 1952.

Gata! Plecăm: cei care au bagaj la magazie îl primesc. Urcaţi într-un camion şi păziţi de doi miliţieni cu automate, ne îndreptăm spre Canal.

PENINSULA - VALEA NEAGRĂ

Printre noi, mai precis în grupul de români-macedoneni, sunt şi doi deţinuţi care cunosc bine locurile, dobrogeni fiind, şi după vreo jumătate de oră de drum spun: „Ne duc la Peninsulă".

Am văzut de departe lagărul-colonie de muncă: Peninsula - Valea Neagră, cu foişoarele de pază la colţuri, înălţate peste nivelul sârmelor ghimpate care, când ne-am apropiat, am văzut că alcătuiau, cu o distanţă de câţiva metri între ele, două garduri paralele.

În foişoare şi între ele, dar la nivelul solului, la distanţă de până la 100 metri, în posturi de pază — câte un stâlp de lemn acoperit cu câte o piramidă din carton asfaltat — stau soldaţi şi gradaţi din trupele Securităţii, dotaţi cu arme automate, ca să nu evadeze „banditii". (am aflat că la Canal deţinuţii sunt „hoţi", dacă-s de drept comun, sau „bandiţi", cei politici, în limbajul „caraliilor", coloniile lor fiind separate.

Aşteptăm „în poartă", unde sunt birourile administrative (şi carcerele...) să fim luaţi în evidenţă pe baza dosarelor care ne vor însoţi până la eliberare (pe pământ sau în cer...).

Ies la lucru brigăzile din schimbul II, pe măsură ce gărzile de soldaţi-securişti vin să le ia în primire. Ofiţerul de serviciu din poartă comandă, un sergent-major strigă spre platoul din mijlocul coloniei unde se află deja adunate brigăzile: „Concasoare! Dă-i drumu'!"

În rânduri de câte cinci deţinuţi — ordinul „Ia pe cinci şi ţine aproape!" dat de soldaţii din gardă ori de brigadier sau pontator, îl mai aud şi astăzi, în câte-un vis urât, ca pe un răguşit refren diavolesc — trec grupuri de câte 60-70 de oameni, „o brigadă" adică, număraţi deopotrivă de cei din colonie şi de gardă care-i preia.

La poarta coloniei, altă gardă: „Mustaţa! Dă-i drumu'!" Şi aşa mai departe... Aveam să aflu mai târziu cum arată Staţia de concasoare, concepută pentru nevoile de piatră de balastat liniile de

cale ferată ori de criblură, savură şi pietriş pentru drumurile necesare Canalului Dunărea - Marea Neagră şi că „Mustaţă" nu-i altceva decât o imensă rampă de descărcare din platforme sau vagoane a anrocamentelor din care harnicii colonişti vor ciopli şi piatră pentru stadionul din Constanţa, şi piatră de balastat liniile ferate.

Primul gând: „Pohod na Sibir!", atât de stranie este înfăţişarea acestor oameni de toate vârstele, îmbrăcaţi ciudat şi divers, de parcă ar fi fost pregătiţi ca sperietori de ciori, şi s-ar fi renunţat la această utilizare, cu haine atât de peticite, încât puţine mai aminteau stofa iniţială; nici încălţămintea lor nu era mai acătării: cele mai multe scoteau în evidenţă încercarea disperată de învingere a sărăciei.

De neimaginat însă erau feţele deţinuţilor: nebărbierite, arse de soare şi de vânt tatuate în albastru ori violet, leacuri pentru eczemele aflate în diferite stadii de evoluţie: de la răni deschise la cele promiţând vindecarea. Păreau veniţi de pe alte tărâmuri, de neimaginat până atunci: nu se asemănau cu tot ceea ce întâlnisem în arta plastică, ca reprezentări ori ca sugestii ale straniului, de la Bosch la diverse ilustrări ale infernului dantesc.

Fiorul intrării pe tărâmul straniului nu-l mai încercasem până atunci: aceşti bărbaţi făceau parte din el, fiind ca şi mine, osândiţi.

(Mult mai târziu, peste 30 de ani, am mai trăit o singură dată acest fior al straniului: într-un urcuş ambiţios trecusem, două perechi de drumeţi, prin Poarta Bucurei, pe întuneric, eu într-o avansată stare a răului de efort şi de înălţime. Pe cât de încântătoare fusese trecerea prin Parcul Naţional Retezat — care mai ales în zona lacului Gemenele mi se păruse un echivalent montan al mirificei insule a lui Euthanasius din *Cezara* eminesciană —, pe atât era noaptea nefericit de întunecoasă. Doamna mea, ajutată de cealaltă pereche de prieteni, a întins cortul nostru, mi-a dat să beau un ceai şi m-am prăbuşit în somn. Cu puţin înaintea zorilor, când stelele mai pâlpâiau pe cer — un vânt risipise norii —, am ieşit din cort şi decorul auster al Retezatului mi s-a părut de altundeva, tulburător de straniu: stâncăria din jurul Tăului Porţii era de un roşietic nefiresc, parcă al unui preludiu de cataclism. Mi-au trebuit minute bune să-mi înscriu decorul în firescul românesc, nu într-o lume de aiurea, asiro-caldeeană...)

Am fost repartizat la brigada B.I. şi dus la baraca ei de un deţinut, evreu, care se numea Humulescu, aflat la dispoziţia

administrației ca planton, furier și ajutor al plutonierului cu magazia de efecte.

La Peninsulă, fiecărei litere din alfabet îi corespundea, inițial, câte o baracă, de forma majusculei H, având în față spațiu cât să cuprindă pentru „număr" — numărarea în fiecare seară, „la închidere" — efectivele celor patru brigăzi, iar în spatele fiecărei barăci o curte, în care exista un W.C. din zid; totul, curte și baracă, împrejmuit cu un gard de sârmă ghimpată pe toate patru laturile: țarcul.

Ieșirea din țarc era interzisă, exceptând plecarea la muncă ori aducerea de la bucătărie, aflată în mijlocul lagărului, a hârdaielor cu mâncare și returnarea lor, goale, de către cei doi „coloniști", de serviciu în acea zi.

Interzisă era și intrarea în dormitorul vecin, căci existau câte două dormitoare pe fiecare braț al „Hașului", fiecare adăpostind câte o brigadă de 60-70 de deținuți.

Erau comune pentru câte două brigăzi: spălătoarele și camerele mici ale brigadierilor și pontatorilor, spații cuprinse de linia de legătură dintre brațele „Hașului".

Dormitoarele aveau priciuri suprapuse din lemn, la fel ca dușumeaua, spălată zilnic de cei doi care erau „de șmotru", fiecărui deținut revenindu-i cam la trei săptămâni această corvoadă și tot cam la aceeași perioadă rândul ca planton, noaptea, într-unul din cele trei schimburi.

Fiecare brigadă avea câte un șef și ajutorul lui: brigadierul și pontatorul.

Pentru ordinea administrativă — curățenie, planton la poartă, ziua, când brigada venea de la lucru, planton de noapte, pe trei schimburi, aducerea de la și ducerea înapoi, la bucătărie, a hârdaielor — fiecare dormitor avea un șef care era totodată cel care distribuia hrana, tăind pâinea și mânuind polonicul.

Cum deplasarea spre munca de șantier ori la cea „voluntară" se făcea numai în rânduri de cinci („ia pe cinci și ține-aproape!"), cei din rândul întâi erau numiți „șefi de grupă", aleși de brigadier dintre cei care munceau bine și erau disciplinați, lor revenindu-le și grija ca în ziua când grupa lor era de serviciu să asigure curățenia, aducerea hranei, plantoanele.

Brigadierul, Balla Andrei, și pontatorul Clinciu Gheorghe sunt foști studenți, trecuți prin Pitești: administrația are încredere în ei și îi

foloseşte ca unelte. În brigada B.I. se află câţiva inşi ce le-ar fi putut fi părinţi, ba chiar bunici, ca moş Oniga, pe lângă faptul că sunt în brigadă doi ingineri, trei profesori — dintre care unul asistent universitar —, trei avocaţi, un medic uman, dintre cei al căror nume mi-l mai amintesc.

Balla vorbeşte rău româneşte: a fost student la Târgu-Mureş, reşedinţa Regiunii autonome maghiare... Totuşi, este mai evoluat decât Clinciu, poate şi datorită vârstei, are trei-patru ani mai mult, se pare că a fost un student întârziat, din cauza războiului la care ar fi participat.

Pe Clinciu îl ştiam din anii '44-'46, când încă eram elev, iar el, student şi prieten cu Iosif Iosif, tot student şi rudă a fostului meu coleg de liceu şi prieten Mihai Iancu, dar nici el, nici eu nu ne-am referit vreodată la faptul că ne cunoscusem: poate că el nici nu-şi mai aducea aminte; oricum, nu eram în aceeaşi tabără.

În comparaţie cu Balla, Clinciu era mai bădăran, mai agresiv ca exprimare verbală, însă — având în brigadă cei puţin patru studenţi, trecuţi şi ei prin iadul de la Piteşti — mi-am zis adesea că poate este un reflex de apărare a funcţiei lui de măsurător al rezultatelor muncii fiecărui „colonist", căci aşa suna dispoziţia administraţiei să ne numim, nicidecum „deţinuţi". Aveau şi hingherii comunişti marotele lor, unele dintre ele reprezentând prejudecata că o realitate, altfel denumită, încetează de a mai fi sinistră.

Oamenii m-au primit cu o bunăvoinţă rezervată. Devii însă circumspect când trăieşti într-o colectivitate în care există şi fiinţe „slabe de înger", în stare, pentru un „supliment" de hrană din ce rămâne în hârdău după distribuirea porţiilor, să „colaboreze" cu brigadierul şi pontatorul, antene ale administraţiei, şoptindu-le ce vorbesc cei mai slobozi la gură.

Prima impresie a fost aceea că mă aflu între oameni curaţi, sobri şi disciplinaţi, după ordinea din dormitor şi după dialogurile decente şi nezgomotoase.

Şeful de dormitor, Nicolae Pomaga, a discutat mai întâi cu cei în cauză ca să-mi facă loc de dormit între inginerul Constantin Cursaru şi contabilul Nicolae Vasile, la etaj, ceea ce mi s-a părut un triplu noroc: primul, că eram între doi bărbaţi cu 10-14 ani mai vârstnici decât mine — de la care aveam de învăţat, ambii având mulţi ani de „detenţie privativă de libertate", cum zicea cel de al doilea, trecut şi

prin lagărele lui Hitler în perioada 1941-1945; al doilea noroc îl constituia faptul că deasupra noastră se afla tavanul alb, ce mă ferea de impresia de cuşcă, proprie locurilor de la parter; al treilea — şi el însemnat — că în dreptul nostru se afla una dintre ferestrele prin care se putea vedea marea, mai cu seamă când era agitată de vânt, înfuriată.

Pe cât de bine mi se pare că sună „Torogoata" (taragotul) lui Bică, vestind „stingerea", pe atât de grăbită „deşteptarea", la ora cinci dimineaţa. Bică şi-a adus de acasă instrumentul de care nu se desparte nicicând, serviciul lui la Peninsulă fiind să sune: „deşteptarea", „numărul", chemarea la administraţie a brigadierilor, ruperea rândurilor (după ce „ieşise numărul", care se mai întâmpla că nu „iasă", datorită concubinajului dintre miliţieni şi aritmetică), masa, adică ducerea după hârdaiele cu mâncare la brigăzi de către cei de serviciu, ieşirea la muncă ori, perechea deşteptării, stingerea.

„Ia pe cinci şi ţine-aproape!" Ne adunăm pe platou, se face „numărul" şi, rând pe rând, începând cu şantierele cele mai depărtate (Taşaul, Năvodari, Mamaia, Atelierele electrice Ovidiu...), brigăzile ies pe poartă.

Brigada B.1. lucra la Mamaia — taluzări. Drumul pe jos dura o oră şi ceva. Ajunşi la punctul de lucru ne aşezam până când garda se răsfira să cuprindă şi celălalt mal al canalului, încă netaluzat, semifinisat până aici, apoi coboram în „chiunetă", la reluarea muncii de ieri. Chiuneta era canalul de scurgere, partea de jos din canalul propriu-zis: un canal în canal. Există şi o linie de vagonete care, pe măsură ce erau umplute cu pământul rezultat din săpături, erau împinşi şi basculaţi în ghiol. Exista şi o magazie de unelte: cazmale, lopeţi etc., de unde se luau la începutul lucrului şi se depozitau la terminarea lui.

Lucrul era repartizat individual sau pe echipe de doi-trei oameni de către pontator, care măsura realizările la sfârşitul fiecărei zile de muncă pentru a le raporta la Biroul Tehnic, direct sau prin intermediul unui miliţian, sergent, de regulă, ce ne însoţea pe şantier şi în atribuţiile căruia intrau realizările de producţie, el nefiind afectat gărzii.

Către ora prânzului, brigadierul Balla a venit în zona în care lucram eu — şantierul era acoperit pe vreo două-trei sute de metri

de oamenii brigăzii noastre —, s-a oprit lângă mine şi, văzând că mă dezbrăcasem ca să pot face faţă muncii mele, mi-a spus să am grijă să nu răcesc, pentru că în colonie nu se dă scutire medicală pentru orice răceală...

Dar eu, repezit de când mă ştiu, cum aş fi putut fi altfel la muncă? Şi apoi, mai erau şi cei din jur: pe şantier, ca şi în dormitor, atmosfera era bună, chiar degajată; oamenii îşi cunoşteau îndatoririle, astfel că munca mergea cu spor şi pentru că pământul te fură, te face să uiţi să nu eşti liber, că această muncă ar fi trebuit făcută, dacă ar fi fost într-adevăr necesară, de excavatoare şi de benzi rulante.

La sfârşitul zilei de muncă, prima zi la Canal!, constat că făcusem băşici la ambele mâini: strânsesem prea tare cazmaua. Sunt sfătuit de Gogu Roşu, un macedoromân de vârsta mea, care vine primul să mă întrebe cum mă simt şi mă sfătuieşte să nu mai strâng tare mâna pe hârleţ, iar când arunc lopata de pământ de pe el să las mâna să alunece pe coada hârleţului, nu să o strâng; mă previne că are să treacă timp bun până când am să mă deprind şi că dimineaţa au să mă doară mâinile, până când am să reuşesc să-mi descleştez degetele strânse bine, în somn.

Învăţ ceremonialul: strângerea gărzii, „numărul", „ia pe cinci şi ţine-aproape!", plecarea spre Colonie. Ajungem către orele 17 şi ceva. Apa nu curge, dar cele două butoaie ale brigăzii sunt pline încă din timpul nopţii când pompele reuşesc să împingă apa şi la barăcile A şi B, aflate mai sus decât celelalte din Colonie. Spălatul ne redă puterile. Urmează apoi masa de prânz, al cărei „mineu" — vorbă încetăţenită de un miliţian pentru „meniu" — îl ştim încă de dimineaţă de la cei de serviciu care au adus cafeaua sau terciul de la bucătărie, cu grijă specială să-l citească de pe tăbliţa afişată acolo şi să-l anunţe triumfători, dacă este ceva deosebit, resemnaţi, dacă norocul n-a fost şi el de serviciu în ziua lor. Dacă brigada nu este chemată la muncă voluntară, mai este un răgaz până la „număr". Torogoata lui Bică îşi face datoria şi... „bine că a ieşit" după care „ruperea rândurilor" adică permisiunea de a nu mai sta încolonaţi („ia pe cinci!") în curtea din faţă a barăcii; fiecare trece la treburile pe care le consideră grabnice: spălat, cârpit (mai ales), odihnă ori stat de vorbă cu cei apropiaţi, îndeletniciri întrerupte de masa de seară şi continuate până la „stingere", care scoate în evidenţă strădania lui Bică de a cânta artistic.

Gogu Roşu avea dreptate: dimineaţa este un canon — nu doar pentru mine ca novice, ci şi pentru „colonişti" mai vechi — să descleştăm degetele care noaptea iau poziţia de ziua. Încet-încet, frecând o mână cu podul palmei celeilalte, îşi dau drumul şi ele: urmează o nouă zi de muncă...

Mă leg repede de acest macedoromân cu suflet mare, pe măsura minţii lui ascuţite şi harnice. Are ca studii doar două clase gimnaziale, dar Ursitoarele i-au hărăzit un neastâmpăr al inimii, extrem de bună, şi al judecăţii, drepte.

Printre multe amintiri (şi un cântec armânesc), de la „Gogo-mico" — cum îi spuneau ceilalţi macedoromâni din brigadă, spre a-l deosebi de „Gogo-mare", alt aromân, Gheorghe Caramişin, care şi el era un om de treabă, altfel, nu l-ar fi chemat pe numele mic, asprii, dar drepţii lui confraţi — mi-a rămas o vorbă: „Măi, frate Ghiţă, eu nu mă tem de duşmanul puternic, pe cât mă tem de prietenul deştept dar fricos, pentru că de frică este în stare să facă multe prostii". Viaţa m-a convins că Gogu Roşu, cu inteligenţa-i nativă, descifrase acest adevăr din încâlceala unor mărturisiri făcute la anchete de oameni fricoşi sau înfricoşaţi, din pricina căror mărturisiri trecuse şi el prin anchete la Securitatea din Timişoara, la Ministerul de Interne şi la Securitatea Constanţa, prin multe şi aspre «probe».

Am fost, iarăşi, norocos. Brigada a primit cărţi poştale, prin care fiecare să anunţe familiei data vorbitorului din luna mai 1952 şi ce mai are de comunicat — mai bine zis de cerut, din păcate! —, totul în zece rânduri, inclusiv adresarea şi semnătura. Nu mai mult, sub riscul-sancţiune al neplecării scrisorii.

Voi putea să le dau veşti despre mine (numai bune!), şi, poate, voi afla şi eu ce fac ai mei, când voi avea şansa de a primi o scrisoare sau, poate, un pachet.

Aflu versiunea optimistă că în brigada B.1. toată lumea are legătura cu familia: nimeni nu este pedepsit de administraţie ori uitat de ai săi. Aveam să aflu mai apoi şi realitatea: că erau şi câteva nefericite excepţii, pe care cei în cauză le treceau sub tăcere, fie pentru că părinţii erau bătrâni şi săraci, sărăciţi şi hăituiţi, fie pentru că soţiile lor decăzuseră din starea civilă, pentru a-şi păstra serviciul şi a-şi creşte copiii, ori decăzuseră din starea de fidelitate faţă de cei ce suportau, cu stoicism, sfâşierile sufleteşti inerente.

„Să nu dea Dumnezeu omului cât poate răbda!" zice înțelepciunea populară; îmi fac cruce, gândind o rugăciune: „Doamne, apără-i pe ai mei și pe mine, pe noi toți!"

Astăzi aflăm la întoarcere de la muncă programul, în continuare: avem de făcut „muncă voluntară", să aducem de la „Mustață", lemne de foc pentru bucătărie.

Imediat după masă, încolonați („ia pe cinci și ține-aproape!"), ieșim pe poartă împreună cu brigada vecină din „Hașul" nostru, în același cordon de pază. Lemnele sunt foste traverse de la o cale ferată dezafectată. Câte doi sub o traversă, cu opriri ca să schimbăm povara de pe un umăr pe celălalt, străbatem cei 600-700 de metri de la „Mustață" până la bucătărie.

A fost tura I: mai facem o tură...

Mâine, însă, este duminică și... ca să se odihnească „gărzile" de pază, vom rămâne în colonie pentru „program administrativ".

Sărbătoarea începe prin deșteptarea la ora 6.00, cu o oră mai târziu ca de obicei.

„Numărul" are loc înainte de cafeaua de dimineață (orz prăjit, măcinat și fiert în apă multă, destul de discret îndulcită), după care urmează programul administrativ: scoaterea din dormitor și scuturarea saltelelor, curățenie pe sub priciuri, precum și înfrumusețarea țarcului prin văruirea W.C.-ului și a stâlpilor de susținere a sârmei ghimpate. Se mai completează și se văruiesc pietrele care mărginesc viitoarele straturi de flori: fâșii de cca 1,5 m în jurul pereților din față ai barăcii, latura de ieșire către platoul din centrul Coloniei, locul de adunare, dimineața, pentru plecarea la muncă.

Se mai seamănă iarbă de Sudan și se sădesc „regina nopții" aduse de la seră.

S-a dus dimineața, urmează masa și apoi program de voie: pe masa lungă din mijlocul dormitorului — pe care, de obicei, se așează și se taie în porții pâinea și la care mănâncă cei care având locurile pe priciuri „sus" le este mai greu să urce acolo cu castronul cu cafea ori ciorbă —, cel puțin două perechi joacă șah, alții stau și privesc.

Vasile Pocea, alt macedoromân din brigada noastră; unul dintre cei doi frizeri ai lagărului, „funcție" ce îi dă dreptul să circule prin

colonie cu cele trebuincioase tunsului şi bărbieritului la brigăzile programate pe zile, deci şi la Regie (baraca deţinuţilor îndeplinind funcţiile inginereşti şi tehnice pe toate şantierele şi la Serviciul Tehnic al Coloniei) vine şi îmi şopteşte: „Hai până afară!" Pe coridor îmi face semn să ies către curtea din spate: acolo, venit pe furiş, mă aştepta Marian Bărbulescu, prieten din vremea liceului şi mentorul meu în lumea muzicii şi într-o organizaţie anticomunistă.

Fratele lui, prietenul meu Corneliu Bărbulescu, îmi fusese coleg de clasă la liceul „Spiru Haret" din Bucureşti, unde învăţase şi Marian, mai mare ca noi cu doi ani.

Ne-am îmbrăţişat şi ne-am aşezat să stăm de vorbă ca „de-ai Casei": Marian venise prin spate — pe lângă W.C. era un strâmt loc de trecere —, riscând să fie pedepsit pentru încălcarea interdicţiei de a circula prin colonie şi pentru că nici nu ceruse brigadierului meu permisiunea de a vorbi cu mine.

Marian era „şef de şantier" la Punctul de lucru „Coada Lacului", fiind cazat în baraca Regiei, aşa că îşi asumase riscul...

Nu era prima oară şi nici cel mai mare risc asumat, aveam să aflu peste câteva luni, pentru că oamenii nu rămân niciodată unde i-ai lăsat: cresc sau descresc moralmente, evoluează.

În jumătatea de oră cât am stat de vorbă, Marian m-a prevenit: mi-a spus despre Piteşti, în linii mari, insistând asupra continuării „reeducării" cu mijloace violente, amorale, cu ajutorul „studenţilor" din brigăzile „13-14", ca şi despre asasinarea la Peninsulă a doctorului Simionescu, unul dintre fruntaşii tineretului naţionalist-creştin din 1922, toate sub patronajul ofiţerului politic Chirion.

Am trăit un fior când Marian mi-a spus: „Măi Gheorghiţă, s-au petrecut lucruri cumplite, faţă de care *Infernul* lui Dante este literatură pentru copii"; ştiindu-l cât de neînfricat era, însăşi prezenţa lui fiind o nouă dovadă, am intuit că Satana era încă printre noi, dacă Marian venise să mă prevină să-mi văd de treabă şi să fiu circumspect.

Înainte de a ne despărţi mi-a dat o veste bună: Petrică Iogu are să vină şi el, curând, să ne vedem. Făcea parte din personalul tehnic de la Regie.

Înfruntând riscul, a venit şi el după vreo jumătate de oră; după ce ne-am îmbrăţişat ca fraţii, ne-am aşezat; printre altele, Petrică mi-a spus:

„La Poarta Albă se spunea de către colonişti: cu orice sculă în mână şi cu mintea în cap, se poate trăi!", vorbe pe care nu le-am

uitat şi pentru că închideau în ele înțelepciunea celor care — conştienți de faptul că erau destinați exterminării prin muncă forțată şi prin condițiile inumane de trai: hrană proastă, lipsă de îmbrăcăminte şi încălțăminte adecvată rigorilor de climă ale Dobrogei (ploi, crivăț, ger) — nu acceptau să se autodistrugă prin efort excesiv.

Mi-a spus că datorită izolării, ca pedeapsă, în cămaşă şi chiloți, pe pardoseala udă a Jilavei, Marian respiră cu un singur plămân: celălalt este blocat.

După ce a plecat şi el, m-am gândit cu recunoştință la amândoi. Dar şi cu strângere de inimă pentru sănătatea lui Marian şi pentru altceva: dacă eu acceptasem o dată cu intrarea în mişcarea națională antirusească şi anticomunistă, în care fusesem introdus de el, şi primejdia de a ajunge în puşcăria comunistă, oare Petrică, pe care îl determinasem să intre într-un nucleu din aceeaşi organizație clandestină, nu mi-o purta în sinea lui vreun gând de reproş, chiar dacă şi el fusese avertizat, încă de la început, asupra pericolului închisorii?

Respingeam gândul neliniştitor cu argumentul că nici unul dintre ei — şi nimeni — nu căzuse din vina mea: fiecare, cu alt grup din Bucureşti, iar eu, cu un grup din Dobrogea.

(Când am fost eliberat, la 26 decembrie 1955, ei erau deja oameni liberi, îşi executaseră condamnările la detenție, reveniseră în Bucureşti: unde ne-am văzut şi am stat de vorbă. Simțind însă că toți suntem încă urmăriți, i-am avertizat ca atare, întrerupând întâlnirile cu ei. Din păcate, amândoi au mai intrat o dată, la sfârşitul anului 1959, într-un proces înscenat, ca atâtea altele, de Securitate, li s-au dat condamnări mari şi au ieşit din a doua repriză de puşcărie în anul 1964, când, în urma presiunilor politice internaționale, au fost eliberați deținuții politici.)

La 40 de ani, Petrică Iogu, meditat la matematici de Marian Bărbulescu — un pedagog înnăscut şi un model de voință şi dăruire —, a reînceput studiile, la seral, într-o ultimă încercare de a obține o calificare universitară: a reuşit să devină inginer-constructor, cu prețul unei îndârjite munci, adevărată asceză, în pragul vârstei de 46 de ani.

Îi sunt recunoscător lui Marian Bărbulescu că atunci când aveam 15 ani m-a dus la operă: la *Doamna Butterfly*, la *Paiațe*, la *Carmen,* cu bilete cumpărate din banii câştigați de el pentru meditații la matematică, şi că mi-a deschis gustul pentru marea muzică: la el

am ascultat întâia oară *Concertul pentru 2 viori și orchestră* de J.S. Bach, concerte pentru vioară sau pian de Ceaikovski, Beethoven, Grieg, Rahmaninov.

Tot el m-a introdus cu metodă, în muzica wagneriană: după Revoluția din decembrie 1989, la el acasă, unde a adunat, între pușcării și după, mai mult de 2000 de discuri, peste 100 de benzi magnetice, 100 de casete audio şi, în plus, o bibliotecă de muzicologie. Am ascultat în câteva audiții muzicale, cu libretul în față, fiecare operă din *Inelul Nibelungilor*, după ce recitisem, tot îndemnat de el, *Opera şi drama* de Richard Wagner, ca să am înțelegerea principiilor esteticii wagneriene şi, astfel, a artei lui înnoitoare.

Într-una din aceste întâlniri sub semnul muzicii, mărturisisem celor de față, prieteni vechi şi cunoştințe noi, că îi datorez deopotrivă lui Marian — inițierea mea muzicală, — pe cea politică şi, pentru amândouă, mai mult decât gratitudine. La altă audiție, când era de față şi Petrică Iogu, acesta, după cei nouă ani şi jumătate de pușcărie românească, m-a despovărat de acel gând de reproş, spunându-mi că, fără trecerea prin pușcărie, cu siguranță ar fi evoluat altfel.

Să-mi fie iertată lunga paranteză, dar am învățat, de la cei pe care viața mi i-a scos în cale, să nu mă ruşinez de cele bune şi, mai ales, să nu uit că a vorbi despre ele intră în datoria creştină de a mărturisi că adevărul, frumosul şi binele sunt posibile şi pe această lume. După întâlnirile cu Marian şi cu Petrică am rămas o vreme afară, pe gânduri... Începusem să înțeleg cât de mare a fost norocul meu că n-am fost arestat în 1948, la vremea aceea eram student, trimiterea la Piteşti fiind mai mult decât o presupunere, căci „ei" aveau un plan diabolic şi, numai Dumnezeu ştie cum aş fi arătat acum, dacă...

Astăzi este ziua surprizelor: intrasem în dormitor şi priveam semi-absent la una dintre partidele de şah când un domn în plină maturitate, bine alcătuit, bărbierit parțial din pricina unei eczeme colorate cu albastru de metilen mă întreabă unde am făcut liceul: îi răspund că la „Spiru Haret", în Bucureşti. Revine cu întrebarea în ce an l-am absolvit. În 1946, spun, fac parte din promoția „Gabriel Țepelea", profesorul nostru de franceză în ultimele două clase, gazetar la *Transilvania* şi fruntaş al tineretului național-țărănist. Mă întreabă pe cine am avut profesor de istorie la istoria românilor în anul şcolar 1945-1946. Răspuns prompt: pe domnul profesor Nicolae Zamfirescu. Râde scurt şi mă întreabă: „Dar eu cine sunt?"

„Domnule profesor, Dumneavoastră aici?"; mă simt stânjenit că nu l-am recunoscut eu primul; trecuseră doar şase ani de atunci, dar ce ani?

Mă ia pe după gât şi mă îndeamnă să le spun şi celor din jur cum am motivat, odată, rezerva mea faţă de modul cum se scrie istoria. Îmi aduc aminte că atunci, în 1946, argumentarea mea, bazată pe lecturi recente, se sprijinea pe Vico, dar şi pe Papini, cu a sa „Istorie de-a-ndoaselea" din *Gog*, pe Schiller cu rezerva marchizului de Posa din *Don Carlos*, care exclama: „Ce păcat că oamenii, nu fiinţe superioare, scriu istoria omenirii", dar şi faptul că, sub ochii noştri, se petreceau denaturări ale faptelor istorice sau interpretări ca ele să încapă în Patul lui Procust al minţilor aservite istoriografiei marxiste. Mă simt ruşinat de „pana" memoriei mele şi bucuros de căldura cu care mă înconjoară „Nea Nae" — cum îi spun cei mai apropiaţi. Însăşi această întâmplare-întâlnire îmi dă curaj şi îmi deschide mai repede încrederea şi bunăvoinţa celorlalţi: am impresia că sunt acceptat de o familie mai mare... Dar, ce-a mai rămas din ţara noastră, câtă vreme într-un lagăr de muncă forţată se întâlnesc profesori cu elevii lor ca deţinuţi politici anticomunişti, în loturi diferite, din regiuni geografice diferite?

Începe Săptămâna Patimilor: duminică va fi Învierea Domnului. Pe măsură ce ne apropiem de ea, lumea noastră pare mai interiorizată, mai reculeasă: se vorbeşte mai puţin în drum spre Mamaia-taluzări şi aproape deloc la întoarcere. În dormitor, doar strictul necesar. Fac excepţii puţinii care şi-au pierdut credinţa, ori se consideră „reeducaţi".

Dorul de ai mei e parcă mai insistent în zilele acestea. Nu pot scăpa de el decât concentrându-mi gândul către celălalt refugiu: poezia.

Gogu Roşu îşi dă seama că mă chinuie ceva, vrea să mă distragă şi sunt nevoit să-i mărturisesc ce fac: scriu, în gând, versuri. Îmi spune că în brigada vecină un „armân", un „ţânţar" (cuvântul, rostit de el, nu mai are nimic maliţios, depreciativ) care este poet: Nicolae Caratană. Ne vom cunoaşte, peste o vreme, prin mijlocirea acestui neastâmpărat suflet fierbinte.

Se înserează, vântul bate dinspre Valea Neagră şi aduce câte un zvon al clopotului de Prohod. În această Vinere Mare, se va rosti

în mii de biserici, lamentația hristică: „Eli, Eli, lamma sabahtani?" Aşa se va termina şi *Ultima rugă a lui Crişan*, român ca şi noi, mort în închisoare:

S-ar cuveni durerii, zăgazuri şi sfârşit,
ca şi prigoanei omului şi-a lumii,
pe chipurile plânse, un zâmbet înflorit
şi împăcare celor ce dorm sub greul humii.

I-ar trebui urgiei poruncă să apună,
iar spaimei reci, domoale şi calde zile-albastre;
e sufletul prea negru de neguri şi furtună
şi prea e singur, Doamne, pe sub surpări de astre.

I-ajunge vremii-fiare şi ocne şi bejenii,
dar botu-i, ud de sânge, e tot neobosit;
din neamul meu Te cată iar strigătul din denii
«Părinte-al meu, Părinte, de ce m-ai părăsit?»

Ca să nu ne mai gândim la Sfintele Paşti, astăzi, în Duminica lor, suntem scoşi la muncă sub pretextul nerealizării planului Coloniei pe luna aprilie 1952...

La întoarcere însă, Vasile Pocea îmi dă ţigările trimise de Marian Bărbulescu şi Petrică Iogu.

Mâinile, dimineața, n-au încetat să fie dureroase, parcă mai dureroase fără ziua de odihnă furată.

Astăzi suntem repartizaţi, în echipe de câte doi, la vagonete: săpat, aruncat în ele, umplut, împins pe 30-50 de m, basculat şi... înapoi, într-un ritm vioi, determinat de ambiția fiecărei perechi de a nu-i încurca pe ceilalți, de a nu deveni codaşă şi, amănunt esențial, de a-şi asigura norma, *condiție sine qua non* a legăturii cu familia: scrisoare, pachet, vorbitor...

În ultimele două ore ritmul de lucru se mai domoleşte, căci intervine oboseala, dar, oricum, pământul are ceva antrenant, te goleşte de gânduri şi, dacă vântul îți răcoreşte trupul, parcă te provoacă la o înfruntare a lui şi la o întrecere cu tine însuți, ca o sfidare a limitelor puterii proprii.

În hrana noastră şi-a făcut apariția „vita colonială", care, față de bovinele obişnuite, are particularitatea că este alcătuită numai din

cap, copite şi burtă; oricum e altceva decât ciorba de varză murată ori mâncarea de gogonele, care, dacă nu sunt fleşcăite, atunci sunt excesiv de sărate.

Pontatorul „şi-á adus aminte" să mă întrebe dacă am pătură, m-a dus la magazie şi am primit una, acceptabil de uzată. Nu mă voi mai înveli cu lodenul: acum va deveni pernă.

Încep să-i cunosc pe oamenii din jurul meu: avem în brigadă şi câţiva „nesiguri", foşti sau actuali informatori — îmi spune Gogu Roşu şi „Nea Nae", care mi-a diminutivat nu numele de botez ci pe cel de familie: îmi zice „Stănică" şi chiar „Stănică, tată". Constat că sunt în brigadă şi 14 foşti elevi trecuţi prin Jilava şi prin Târgşor, arestaţi când aveau între 15 şi 18 ani, acum având între 19 şi 22 de ani, toţi exemplari ca atitudine demnă şi ca maturitate de judecată. Faţă de ei, mă simt puţin complexat, deşi am 26 de ani, trăiţi în atmosfera Bucureştiului, mai bogată în posibilităţi culturale (biblioteci, expoziţii, muzee, teatre, operă) decât a oraşelor de provincie care nu sunt centre universitare. În comparaţie cu ei, am avut avantajul de a fi fost educat de o mamă (tatăl meu a murit când n-aveam cinci ani), coborâtoare dintr-un lung şirag de preoţi. Norocul a făcut ca timp de mai bine de un an lecturile mele să fie stimulate de îndemnurile şi de cărţile „Domnului Noica", şansa (căutată şi găsită) de a avea prieteni care iubeau cărţile, gândurile, teatrul şi muzica, îndrăzneala de a mă căsători, curând după 21 de ani, ambiţia de a trăi „după capul meu" şi după normele creştine de viaţă.

Găsesc însă că ei sunt mai buni decât mine, căruia preocuparea de cunoaştere şi autocunoaştere i-a fost statornică din adolescenţă, dar au fost mai puţin norocoşi; căci cine, în oraşele de provincie ale liceelor lor, le-ar fi pus la dispoziţie proza politică a lui Mihai Eminescu ori *Spaţiul mioritic* al lui Lucian Blaga, ori *Roza vânturilor* sau *Metafizica* ale lui Nae Ionescu sau pagini ale elevilor lui: Constantin Noica, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Vasile Băncilă, Ernest Bernea, Mihail Sebastian? Le fuseseră inaccesibile şi paginile revistei *Gândirea*, şi cărţile lui Nichifor Crainic, *Nostalgia Paradisului* ori *Puncte cardinale în haos*, fiindcă toate cele enumerate erau, din anul 1945, cuprinse, cu Mihai Eminescu în frunte, în ghidul de epurare cu care bibliotecile publice fuseseră dotate şi obligate să-l aplice: *Indexul tipăriturilor interzise.*

Invazia imperialismului sovietic până în inima Europei era o realitate: Tisa — evocată de Eminescu în *Doina*, ca limită spre vest a neamului românesc — fusese depăşită încă din 1944 de Armata Roşie şi, speriaţi de actualitatea mai evidentă ca oricând a Doinei:

De la Nistru pân' la Tisa,
Tot românul plânsu-mi-s-a
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate.
Din Hotin şi pân'la Mare
Vin muscalii de-a călare,
De la Mare la Hotin
Mereu calea ne-o aţin,

comuniştii români, slugile muscalilor, şterseseră *Doina* din cărţile şcolare, o epuraseră din bibliotecile publice o dată cu volumele de poezii ale lui Eminescu, pentru ca încet-încet, să fie uitată orice repetare a istoriei, ca şi orice împotrivire faţă de „internaţionalismul" prosovietic.

Neamurile au, dăruite de Dumnezeu când îl ascultă, resurse de luptă nebănuite. Ele se adunaseră în toţi cei ce nu acceptau domnia Satanei. Duhul neamului era viu în aceşti adolescenţi şi îi orientase către respingerea comunismului, iar ceea ce trăiseră în aceşti aproape patru ani de anchete, puşcărie şi Canal îi maturizase; erau nişte bărbaţi tineri, demni şi generoşi, intelectuali în formare, care, pentru că le lipsiseră cărţile, la suplinisеră cu credinţa în Dumnezeu şi în capacitatea lor de a judeca tot ceea ce se petrecuse cu ei şi cu tot neamul acesta norocos şi nefericit, ca înzestrare nativă şi ca neîmplinire a ei.

Faptul că aceşti foşti elevi erau originari din aproape toate regiunile ţării (din Maramureş ca şi din Muntenia, din Moldova ca şi din Oltenia, din Transilvania ca şi din Banat ori Crişana, nu lipsesc — îmi spun ei — nici cei din Bucovina sau originari din Basarabia) mi se pare un semn de sănătate morală a Românilor şi de bunăvoinţă, spre conlucrare, a lui Dumnezeu.

Înţeleg că în raport cu ei, cei mai apropiaţi mie ca vârstă, eu sunt de-abia la începutul unei ucenicii, fapt care-mi cheamă, ca memento, o mărturisire intitulată *Început*, la care migălesc multe zile:

... Şi după ce m-am întrupat, am adormit,
frate cu plantele şi melcilor fârtat.
Din somnul meu de sânge şi granit

nu mai ştiu când şi cine m-a sculat:
Singur, la orice margine de gând
– cum singură-i o şcoală în vacanţă —,
sufletul meu plecase nu ştiu când
în nu ştiu care vis ori transhumanţă.
... Şi am trecut prin ceaţă şi cetăţi
cu turnuri care-nşuliţau văzduhul,
pe bărăgane de singurătăţi,
dar nicăieri nu am putut să-mi aflu duhul.
În schituri de tămâie printre cărţi
şi-n catedrale cu orgi de vise
am căutat cu degetul pe hărţi
un loc să-mi vindec rănile deschise;
voiam cu mâinile să prind lumina,
pe nici un lăicer nu am rămas,
pe pleoape, somnu-şi aduna rugina,
mai aprigă arşiţa cu fiecare pas.
Târziu am obosit şi m-am oprit:
am vrut s-adorm tăcut. Să fiu în lut,
ci-ntr-un vârtej de-o clipă-am desluşit
că drumul mi-e de-abia la început.

Îndărătul ordinei, sub camuflajul „reeducării”, la Peninsulă se simte teroarea. Teroarea din „Colonie” este opera „administraţiei”, în frunte cu Chirion, ofiţerul politic, ca şi a studenţilor, reeducaţi prin violenţă şi teroare la Piteşti, acum zeloşi „oameni noi” din brigăzile 13 şi 14, conduse de Bogdănescu şi Enăchescu, care cu aprobarea şi, uneori, cu ajutorul efectiv al politrucului, menţin teroarea prin luarea, noaptea, a deţinuţilor pârâţi de brigadieri ori de turnători-voluntari ca fiind recalcitranţi şi ducerea lor la „13-14” — unde ferestrele sunt camuflate cu pături, ca să nu se vadă din afară. Acolo un acordeon şi cântece ce slăvesc „viaţa nouă” însoţesc chiotele de veselie ale călăilor ad-hoc, acoperă vaietele şi gemetele celor bătuţi bestial, astfel ca şi cei din brigăzile victimelor să se înfricoşeze. Cei ridicaţi din brigăzi sunt duşi cu pătura în cap, pentru ca să nu vadă unde sunt duşi, iar miliţienii de pază din interiorul lagărului au ordin să-i lase să treacă pe torţionari cu victimele lor, deşi există interdicţia de a circula dincolo de ţarcul brigăzii chiar ziua, cu atât mai severă fiind oprelişte a pe timpul nopţii. Au trecut prin această tortură Matei Hang (40-45 ani) şi Ilie Popescu, din Pârscov-Buzău (50-54 ani), ambii din brigada noastră — îmi spune, în taină, Gogu Roşu şi, părându-mi-se de necrezut, îmi confirmă, tot în secret, „Nea Nae”.

Sunt în brigăzile „13-14” deopotrivă elevi şi studenţi ce n-au încă statut de reeducaţi — aveam să aflu în lunile următoare (când

brigăzile 13-14 au fost desființate și cei ce nu fuseseră trimiși, în lanțuri, spre mascarada unui proces, au fost împrăștiați prin brigăzi), când, începând din luna iulie, au mai venit la noi de la „13-14": Marin Florin, Cicerone Ionescu, Otto Fornica, și unul dintre frații Ioniță.

Trăiesc în colonie ca brigadieri, pontatori și șefi de grupă în celelalte brigăzi (foști bătăuși fruntași la „13-14"), încât am impresia că un păienjeniș criminal, cât toată Peninsula, își trăiește fratricida rostuire ucigașă.

Există (cum ar fi putut lipsi?) un panou al întrecerii socialiste între brigăzile „Peninsulei", în care figurează numele brigadierului: aflu care dintre ei sunt „absolvenți de la 13-14" și care foști criminali de război ori vinovați de crime împotriva umanității, foști jandarmi ori grade inferioare în armată. Sunt și câteva brigăzi de specialitate: excavatoriști, mecanici, constructori și cioplitori în piatră, conduse de ingineri, de constructori ori de țărani puternici, fruntași în muncă, brigăzi care sunt jinduite pentru munca în sine, mai ușoară decât cea la pământ, ca și pentru omenia unora dintre brigadierii care le conduc.

M-am pricopsit: am căpătat, pe față, o eczemă urâtă ce se transformă în rană, prinde coajă și... mai bărbierește-te, dacă poți! Tratamentul uzual este fie cu hipermanganat de potasiu, fie cu albastru de metilen. „Nea Nae" mă îndeamnă către al doilea remediu — încercat cu succes de dânsul — și îmi dă o sticluță cu leacul indicat. Am intrat, deci, în rândul „pieilor albastre", cum se face haz de necaz, aici, nu în cel al „fețelor violete".

Am fost inspirat cerând prin cartea poștală să mi se trimită aparatul de ras, săpun și lame. Până când sosesc, am timp să mă tratez...

Fac și o statistică: în brigadă suntem opt „piei albastre" și patru „fețe violete" din efectivul de 62 de oameni.

Sunt sfătuit și încurajat să țin tratamentul (și barba) de către cei ce-au depășit boala, printre care și medicul Aurel Georgescu, ființă blândă, săritoare cu sfaturi de specialitate și generoasă, cu țigările-i proprii.

Unii dintre noii mei prieteni, foștii elevi, îmi spun că finul meu, Ion M. Văsii, cel mai tânăr din lot, a avut o atitudine curajoasă la Târgșor, la Poarta Albă și aici, fiind acum la Peninsulă în brigada mecanicilor la M.2.

Îl rog discret pe Vasile Pocea care, ca frizer, umblă lejer prin colonie, să-i spună lui Nelu Văsii că sunt la B.I.

Peste o zi, dimineața, la ieşirea pe platou a brigăzilor pentru „număr" şi plecare pe şantiere, vine ca şi când şi-ar căuta brigada M.2, ne strângem scurt în brațe: „E bine?" «E bine!» Pleacă şi toată dimineața am o stare de bucurie.

Nu este ultimul serviciu al lui Vasile Pocea şi nu sunt singurul servit de el: şi-a compus o mască de om vesel, superficial, folosită bine ca pavăză pentru „zâgari", cum li se mai spune câinilor lătrători, „turnătorilor". Sub această abilă deghizare morală trăieşte un suflet de bărbat pe care ceilalți cinci macedoromâni din brigadă: Cicu Nicolae, Garofil Stere, Popescu Constantin, Chiriazi Nicolae şi... Roşu Gheorghe îl consideră de-al lor şi „țânțarii" țin la prestigiul moral şi la demnitatea lor.

Apropo de cuvântul „zâgar": descopăr că dialectul aromân are şi un argou, căruia îi aparține şi „zâgar", şi iată o înnobilare a argoului: el nu mai este un limbaj convențional al răufăcătorilor, ci unul criptic, inaccesibil lor.

Se zice, de pildă: „Tali'i frunza!" în echivalent literal: „Taie-i frunza!" şi în echivalent semantic: „Schimbă vorba!".

Mi-aduc aminte cu câtă simpatie m-au auzit aromânii spunând: „Când fui pitrosit, iehțării mi scoaseră «tucadoru'...» (când am fost închis (arestat) duşmanii m-au fotografiat (mi-au scos chipul)", cum îmi spusese Mihai Hagi într-una din primele noastre lecții de dialect aromân.

Se face tot mai cald şi pe şantier se lucrează fără cămaşă, în pantaloni scurți sau chiar în chiloți, dar vânturile Dobrogei sunt harnice şi nu prea obosesc, ceea ce face ca spălarea generală la întoarcere de la lucru să fie mai mult decât o necesitate: aproape un motiv de euforie, după. Odată spălați, parcă se mai duce şi oboseala.

Îți dai seama de oboseala adunată când cazi de planton noaptea în schimbul II, între orele 0 - 2 1/2, sau în schimbul III, între orele 2 1/2 - 5; de aceea, diminețile cu ceață groasă sunt dorite de toți, dar mai ales de cei cu orele de somn crâmpoțite sau împuținate. Într-o atare situație, se pleacă din colonie, dar „ține aproape!" al brigadierului şi pontatorului se întâlnesc des cu „ține-aproape!" al gărzii, temătoare să nu-i treacă prin gând cuiva să evadeze, profitând de vizibilitatea scăzută.

Dacă pe drumul până la punctul de lucru ceața nu se subțiază, atunci ajunşi în şantier se dă ordinul de stat jos, garda vine mai aproape de noi... şi ne odihnim. Unii reuşesc să doarmă chiar. De aceea,

asimilând ceața cu o hrană mai consistentă, deci mai groasă, am auzit adesea exprimată dorința de „o ceață groasă, de la fund, cu polonicul mare" (pentru ciorbe se folosea polonicul mare, iar pentru mâncările scăzute, polonicul mic.).

Pentru a ține oamenii sub tensiune, săptămânal, după masa de seară, brigadierul Balla și pontatorul Clinciu își părăsesc camera mică pe care o împart cu egalii lor în funcții de la brigada vecină, vin în dormitor și țin „o ședință de producție" (n-am scăpat de ea nici aici!), analizând rezultatele muncii pe șantier. De obicei vorbește numai Balla — uneori îi cere lui Clinciu să comunice unele cifre — și ne reproșează: „Domnilor, ie (tic verbal!), ieu nu mai înțeleg nimic; che voi, cu ghindul la dracu mic, ie, pe șantier muncit prost. Ie, domnilor, vreți să perdeți leghetura cu familia-l vostru?"
Acest șantaj permanent cui îi face plăcere?

Suntem anunțați de Clinciu că vom avea câte două zile pe săptămână de „muncă voluntară" în colonie: la bucătărie, la depozitele de zarzavaturi, la construcția unor noi barăci (de zid) în partea de jos a lagărului.
Luăm lucrurile sub aspectul lor pozitiv: decât să te aștepți în fiecare zi, la întoarcerea de pe șantier, să fii chemat la „Corvoadă", mai bine să știi dinainte că luni și joi „ne vom odihni de muncă prin muncă", îl citează pe George Enescu mucalitul Zaharia Urdea („Zie", pentru prieteni), care, cu fața mobilă, mustăcește parcă spre a te avertiza asupra sensului subversiv al cuvintelor. Fire veselă și pusă pe șotii, Zie este un transilvănean care, atras de Marea Neagră, a lucrat în Marină.

În drum spre șantier se mai vorbește cu cei de lângă tine: sunt surprins cât de avid de cunoștințe este „Nea Vasile", absolvent al Școlii Superioare de Comerț, care mărturisește cu o sinceritate dezarmantă: „În capul meu sunt multe cunoștințe, dar parcă puse cu furca". Pe Nenea Vasile îl interesează tot: de la ce stele sunt vizibile în această vreme — și îi răspunde asistentul universitar de matematică Radu Ștefan (în al cărui domeniu se află astronomia) — până la firul de iarbă care se cheamă în terminologia științifică *Cinodon dactilon* — îi spune inginerul silvic Virgil Stănescu, ceea ce tinde să devină supranumele lui Nea Vasile, ca urmare a vervei zeflemitoare a lui Zaharia Urdea.

Lui Nenea Vasile îi plăcuse mult o relatare despre exagerările, în formule de politețe, sofisticate, ale chinezilor şi, ca urmare a unei glume în care preluăm în formulări ad-hoc urări de „noapte bună" ori „somn dulce", îmi spunea câteodată: „Stănică-tată (preluase apelativul de la înțeleptul şi paternal-tandrul Nea Nae), te rog spune-mi o chinezărie ca să dorm bine!". Improvizam, în genul: „Fie ca Zâna Somnului, protectoarea odihnei oamenilor harnici, să te ducă pe apele albastre ale visului până la Grădina Păcii Sufletului şi să-ți arate atâtea minuni de flori şi de păsări, încât să rămâi cu amintirea lor şi a trilurilor şi după sculare, toată ziua!". Îmi făcea plăcere să nu mă repet şi era totodată un mod indirect de a-i mărturisi cât prețuiesc faptul că trecuse prin atâtea încercări fără să se înnegureze ori să-şi piardă dorința de comunicare şi setea de cunoaştere: că rămăsese viu şi firesc.

Nenea Vasile era în al 12-lea an de detenție privativă de libertate, cum însuşi afirma... şi, tot după spusele lui, era predestinat: se născuse în Pârlita-Săruleşti...

În pofida ordinelor severe ale administrației, ale supravegherii de către milițieni, brigadieri şi pontatori a deținuților, cu riscul întâlnirii cu carcera ori cu „nocturnele" în camera de gardă ca şi în camerele mici la „13-14", medicamentele circulă pe trasee nevăzute. Şi dacă în interiorul brigăzii oamenii nu sunt grijulii doar cu sănătatea proprie, între brigăzi — în cel mai strict secret, pentru că această într-ajutorare s-ar chema „ajutor legionar", culpă generatoare de noi procese — medicamentele se duc şi vin prin intermediul lui Vasile Pocea, sau, pentru cazuri grave, aflate la infirmerie, cu ajutorul (şi riscul) doctorului Ştefan Brânduşoiu, ce lucrează la infirmerie şi care, bolnav de plămâni el însuşi, primind de la familie o doză de „Remifon" şi „Pas", medicamente noi şi salvatoare pentru cei atinşi de T.B.C. pulmonar, le-a administrat unui alt caz, mai grav, dintre bolnavii internați, care îl „pârăsc", pentru că au un profund respect față de dânsul. Respect? Dragoste? Amândouă?

Avem o bucurie mare astăzi, la întoarcerea de pe şantier: s-a reparat baia şi, după o lungă vreme de pauză forțată, peste patru luni, urmează reîntâlnirea cu apa caldă. Brigada va avea la dispoziție baia pentru 30 de minute, după orele 19.00, când presiunea apei în rețeaua de alimentare este suficientă. Mai mult: ni se promite o periodicitate de maximum trei săptămâni între programările la apă caldă. Numai de-ar fi respectată promisiunea...

Se simte apropierea „vorbitorului”: cei care aşteaptă un asemenea eveniment îşi pregătesc ţinuta, să nu-i întristeze pe cei ce vor veni, oferindu-le o imagine decrepită. Se mai pregătesc însă şi unii care nu aşteaptă pe nimeni, dar se comportă ca şi când...

Există şi o eleganţă a iluziilor, după cum există şi o pudoare conştientă că sunt pierderi şi falimente ce te coboară sub o minimă demnitate dacă nu le taci.

Încep să cred că adversitatea faţă de „turnători” are în ea nu doar repulsia bărbătească — amestec oricând exploziv de revoltă şi de scârbă, faţă de trădători —, dar şi acea ruptură interioară de o fiinţă în care ai crezut, dăruindu-i tot ce aveai mai curat şi mai sfânt în sufletul tău şi care, la greu, te părăseşte. Este o pângărire a unui altar ce s-a chemat iubire. Iubirea de neam, de ţară, de soţie, de fraţi, de prieteni tot altar rămâne pentru cel trădat, dar un altfel de altar: pângărit.

De la foştii elevi aud întâia oară poezii din închisoare de Radu Gyr: *Iisus în celulă*; *Sunt, Doamne, copt pentru cules*; *Jnepii; Cimitir de deţinuţi; Tăcem; Întoarcerea lui Ulisse*, motive de îmbărbătare pentru mine, de bucurie estetică, de curaj, să exist, să scriu. Le învăţ pe dinafară uşor; nevoia de frumos, acutizată de lipsa literei tipărite sau scrise, face din calea orală o cale împărătească, iar din memorie, o mică şi secretă bibliotecă. Ion (Nelu) Fulea şi Gheorghe (Ghiţă) Brânda sunt cei care joacă acum pentru mine rolul de cărţi de poezie. Ghiţă Brânda îmi spune o frumoasă baladă, *Mistreţul cu colţi de argint*, de Ştefan Augustin Doinaş, care la Beiuş i-a fost profesor, iar mai târziu coleg de puşcărie. Sunt bucuroşi, ei şi alţii, când le mărturisesc că şi memoria mea poartă în ea poezii pe care ei nu le cunosc, ori nu le-au ştiut niciodată pe dinafară, ca, de pildă, *Moartea lui Fulger* de George Coşbuc, dar şi alte poezii, de Radu Gyr din volumele *Cununi uscate, Poeme de război, Balade*.

Lui Nelu Fulea i se luminează ochii şi faţa, când îi spun că mai ştiu şi trei fragmente din *Noul Testament*. Începe să înveţe capitolul 13 din Cartea I pentru Corinteni a Sf. Apostol Pavel: „Iubirea este mai presus de toate...”

La sosirea de la muncă, după masă, Clinciu vine în dormitor şi citeşte de pe o listă câteva nume, ale celor care au primit pachet de acasă. Printre ele, mai repede decât mă aşteptam — după trei

luni de la arestarea mea — şi al meu. Când Bică va suna din „torogoata" lui semnalul „la pachet" (a născocit un semnal anume), să ne ducem la baraca de distribuire a pachetelor. Cu această ocazie, mi se dă „cartela" de primire, lunară, a pachetelor, cartelă cu un triplu rol: de identificare a destinatarului, de atestare a faptului că nu este pedepsit să nu primească pachet şi, ca să evite primirea vreunui al doilea pachet în aceeaşi lună, cartela se perforează cu un cleşte asemeni celui folosit de conductorii C.F.R.

Pachetele sunt deschise, controlate să nu aibă nimic nepermis (scrisori, cuţite) ori interzis (ciocolată, cafea, cacao) şi-s dijmuite (a se citi: „confiscate") cele ce depăşesc greutatea de ... 5 ...kg sau conţin alimente interzise.

Controlul şi dijmuirea o fac brigadierii, sub supravegherea brigadierului-şef (există şi o asemenea funcţie) şi a miliţienilor care ţin legătura cu Poşta ori sunt mai pofticioşi, pentru că alimentele confiscate se împart între distribuitorii-dijmuitori, inclusiv miliţienii.

Coincidenţă? Peste două zile va fi ziua Sfinţilor Împăraţi Constantin şi Elena, patronii onomastici ai tatălui meu, decedat când nu împlinisem vârsta de cinci ani, şi ai mamei mele, cu un fecior căzut pe front în Transilvania şi cu altul închis într-un lagăr comunist...

Pachetul este trimis de mama, de la Negru Vodă. Astmatică, cu crize ce se declanşau la emoţii deosebite şi, din cauza astmului, duşmană a fumatului, mama îmi trimite lucrurile solicitate în cartea poştală, în plus ce i-a fost în putinţă şi... ţigări (necerute). Voi putea să mă revanşez faţă de cei care mi-au oferit „ţâţa dracului" cum îi spunea Nenea Vasile.

Cu acest prilej, la pachet, îl întâlnesc pe nenea Marin A. Ionescu: este în „Haşul" vecin la o brigadă A., în care se află Ştefan Nica, tot din lotul nostru. Sunt sănătoşi amândoi şi ne bucurăm că ştim unii de alţii. Şi mai dau de cineva: de Mihai Hagi, venit de o lună la Peninsulă. Ne bucurăm de revedere.

Adorm cu gândul la ai mei şi mă visez cu ei la un cules de vie, parcă la via finului Marin Văsii. De ce? Poate că un cules de vie era, odată, un fel de sărbătoare a bucuriei de a trăi...

Am trusa de bărbierit „Rotbart" moştenită de la tata, pensulă, săpun şi lame de ras, am o vaselină şi albastru de metilen: eczema trebuie să cedeze. Este ciudat ce sentiment de inferioritate, ce complex îmi dă „porcăria" aceasta, iar gândul că nu sunt singurul „pictat" cu albastru sau violet şi că nu este vina mea, condiţiile de igienă (şi de

alimentație, spun medicii, acuzând un dezechilibru al vitaminizării organismului) fiind cauza acestei sâcâitoare situații, nu-mi dă liniștea dorită.

Duminică, zi de vorbitor. Dobrogenii, având familiile mai aproape de lagăr, și dintre ei, macedoromânii, în ciuda temperamentului lor vulcanic, par cei mai liniștiți, deoarece au mai avut vorbitoare și fiindcă în rândurile lor există un cult pentru familie, iar fidelitatea iubitelor este atât de înstăpânită, încât au fost logodnice dintre „ţânţăroaice" care și-au așteptat cu stoicism aleșii, condamnați la pușcărie pentru ani mulți și grei. (Peiorativul, cu intenții onomatopeice, de „ţânţar", a fost preluat chiar și de către cei în cauză în relațiile cu români din diferite provincii ale țării în paralel cu „armân", dar demna lor atitudine bărbătească a schimbat sensul depreciativ al cuvântului într-unul apreciativ, pe deplin meritat.)

Fiecare, în funcție de situația familială și regiunea geografică de baștină, ar vrea să lase impresia că își stăpânește firea, până când este anunțat de pontator să se ducă la vorbitor; atunci fața li se schimbă, oricât și-ar domina ei reacțiile, devine mai luminoasă, iar ochii...

Când revin, cei mai mulți sunt radioși, însă și ușor stânjeniți să-și arate bucuria spre a nu-i întrista pe cei lipsiți de ea ori să se vadă pe chipul lor amărăciunea dacă au primit vești rele de acasă, însă parcă răspund mai afabil la întrebările prietenilor, cu care împart și „pachetul" adus acum, pentru luna în curs, dacă nu l-au primit prin poștă.

Este o atmosferă de tensiune, a sărbătorii așteptate, care ține toată ziua, până către amurg când se termină vorbitoarele. Se fumează mai mult ca de obicei: unii pentru a se obișnui cu veștile primite, alții pentru că nu au putut primi vești; fiecare este în această zi și în noaptea care urmează mai aproape de ai lui, de piscurile și hăurile dorului de ei, de libertate.

Pentru floarea lor albă și pentru parfumul brebeneilor, totdeauna am iubit salcâmii. Dar i-am iubit și pentru îndrăzneala lor de a crește spre cer, drepți, perfect verticali, și pentru îndârjirea de a cuceri pământurile cele mai sărace și locurile cele mai neprimitoare.

Când mă gândesc la salcâmi, dintre amintirile mele sublime ies în față nopțile cu lună plină, fermecată ea însăși de pădurea de salcâmi, albă toată și suav înmiresmată, pădurea de la marginea comunei natale.

Împreună cu doi-trei dintre prietenii mei, ne obişnuisem să o vizităm în acele ore magice şi să nu vorbim în crâmpeiul de timp cât ne lăsăm înfioraţi de atâta frumuseţe paradisiacă.

Totdeauna înflorirea salcâmilor a fost o sărbătoare pentru sufletul meu, dar acum, aici, unde în drumul nostru spre Mamaia-taluzări, salcâmii, singulari sau în mici liziere, sunt albi de floare, îmi pare că istoria noastră şi destinul nostru sunt în contratimp cu ei: aşa se iveşte pastelul:

Salcâmii albi la Valea Neagră

Lui Gogu Roşu

Înfloresc salcâmii şi noi tot închişi,
coborâm în moarte frunţi cândva rebele,
frunţile sub care înfloreau narcişi
şi-au dormit adesea turme de gazele.

Înfloresc salcâmii, dar mireasma lor
– pentru noi, odată, izvor de imagini –
mai albe aprinde candele de dor
peste suferinţe şi peste paragini.

Noaptea peste sârme toţi ne aruncăm
sufletele-n voie să umble prin ţară,
înfloresc salcâmii, tot mai des visăm
că e dea din urmă neagră primăvară.

Pentru aceste stihuri, preotul Ionel Florea (memoria bună a prietenului şi mai bun Constantin Iulian mi-a fost de ajutor!) a compus muzică şi cântecul — cum să-i spun altfel? —, a circulat la Peninsulă...

Pentru cei de acolo, eu am rămas cel ce-a scris: *Înfloresc salcâmii şi noi tot închişi...*, vers cu care mi-a primit îmbrăţişarea Ghiţă Brânda la Braşov — 1991 — şi mi-a răspuns la telefon Gogu Roşu, prevenit că am să-l caut, după 39 de ani de despărţire şi tăcere între noi.

În partea de jos a coloniei a fost adus un lot de „pinguini", cazat într-o baracă, terminată de curând. De ce? Nu ştim. Vor să facă o corabie mixtă de „bandiţi" (noi!) şi de „hoţi" (nou-veniţi)? Nu

ştim. Deocamdată, ipoteze: că n-au (mai) avut unde să-i cazeze la Poarta Albă... că au păduchi... că...

De ce „pinguini”? Pentru că la penitenciar delincvenţii de drept comun, „hoţii”, pătimaşi după jocurile de noroc (zaruri se pot face din miez de pâine), îşi joacă la „barbut” sau la „mai mare” până şi hainele proprii. Până să primească „efecte” de la magazie (orânduirea este mai grijulie cu „dreptul comun”!) şi dacă vremea este rece, deţinuţii ies la „plimbarea” regulamentară de 15 minute, înveliţi cu câte-o pătură, a cărei culoare cenuşie — acoperind albul, aproximativ, al cămăşilor şi al izmenelor — le conferă o izbitoare asemănare cu pinguinii.

De unde ştim că „pinguinii” au păduchi şi că au venit de la Poarta Albă? De la Balla, care ţine să ne spună în săptămânala-i şedinţă de producţie: „Atenţie, domnilor, che vinit pinguin de la Poarta Albă, ie, adus peduchiu! Ie, tu dus la dracu-mic, la dracu-mare în colonie, che ce fecut Japonia, che ce arenjat Germania, ie, prinde peduchiu pe tine, ie îmbolnăvit de tifus exantematic. Ie, vine mama al teu, nivasta al teu la vorbitor, ie, nu ghesit pe tine, che mâncat peduchiu, ie, dus pe tine la Valia Niagră”.

(Valea Neagră este cimitirul satului celui mai apropiat).

Pe şantier, la Mamaia, şi la taluzări, şi la săpăturile pentru chiunetă, s-a dat de un strat de marnă, care nu cedează nici sub târnăcop decât bucăţi mici cenuşii-verzi şi în această situaţie se va încerca o nouă soluţie tehnică: instalarea de hidromonitoare, un fel de tunuri cu apă sub presiune, cu ajutorul unei staţii de pompare a apei din ghiol, care să disloce pământul cu marnă cu tot şi să-l evacueze în ghiol. până când vor fi instalate hidromonitoarele, suntem mutaţi la „Mustăţă”, la piatră: rănguit blocuri, descărcat din vagoane (cele nebasculante), făcut platformă pentru calea ferată, spart piatră etc.

Alt ritm de muncă: ritmul pietrei. Şi altă căldură, reflectată de ea. Ziua de lucru mi se pare mai lungă şi nu numai mie: pe la ora prânzului, când soarele devine muşcător, îl aud pe Nenea Vasile — care s-a luptat, mai cu ranga, mai cu braţele, să facem, din anrocamente şi piatră de dimensiuni mai mici, o porţiune dintr-o platformă pentru o viitoare linie de cale ferată —, spunându-mi: „M-am chitrofonit”. Nu cunosc verbul. Îmi explică, oprindu-se din lucru, că este un amestec de oboseală, cu foame şi lehamite faţă de această muncă de Sisif şi că, de fapt, este un verb născocit de el

însuşi. Îmi place verbul şi, ca să-l scot pe Nenea Vasile de sub sfichiul lui „Cinodon dactilon”, îi propun o schimbare de nume: după modelele monahale din calendarul ortodox: Sinaitul, Hozevitul, Areopagitul, să se cheme „Cuviosul Vasile Chitrofonitul”.

Râde generos de ideea mea trăznită şi simt să suntem dogoriţi, pe dinăuntru, de căldura prieteniei şi de acceptarea destinului nostru.

Pe „Mustaţă” fiinţează „Satul african”, de fapt nişte şoproane improvizate, acoperite cu carton asfaltat, adăposturi sub care lucrează „Cioplitorii” în piatră, care au acum o comandă de artă: piesele decorative ale noului stadion sportiv din Constanţa. În paralel cu executarea prin meşteşugul cioplirii pietrelor a tot ce era necesar pentru un stadion sub aspect strict utilitar, aici meşteşugarii îşi ridică munca la exigenţa artei: delfini, şerpi, frize cu ornamente florale etc., cioplitorii tinzând să urce cu vârfurile meseriei lor în categoria sculptorilor.

N-avem voie să pătrundem acolo, dar tragem cu ochiul şi ne gândim că truda unor fraţi de-ai noştri va împodobi Constanţa cu un stadion unic prin originalitatea ansamblurilor şi prin gustul rafinat, pentru că proiectanţii sunt şi arhitecţi deţinuţi, unii dintre ei cunoscuţi, precum Constantin Joja, de pildă.

Ne întoarcem la Mamaia-taluzări: hidromonitoarele lucrează cu folos, dar în chiunetă cu randament scăzut, ceea ce a născut o soluţie tehnică surprinzătoare: în pragurile de marnă se vor da, manual, găuri cu burghie metalice, construite special, lungi de până la 2 m şi prevăzute cu o bară, pentru manevrarea fiecărui burghiu de câte doi deţinuţi. Se începe cu burghie mici, de până la 1,2 m, se continuă cu burghie mijlocii, de circa 1,5 m şi apoi se termină cu burghie mari; toate realizează găuri cu diametru de 20-30 mm. Se forează manual şi când burghiul nu mai înaintează, fiind plin cu material, se răsuceşte în sens invers, se scoate, se curăţă, se toarnă apă în gaura realizată şi se reia lucrul.

În aceste orificii se va introduce astralită (un exploziv), un conductor electric şi apoi se vor astupa cu pământ de buraj, operaţie pe care o fac artificierii civili care vor realiza şi detonarea. Apoi, va fi rândul hidromonitoarelor, mânuite tot de civili, să intre la lucru, iar ceea ce nu vor reuşi ele va rămâne în grija noastră, a „robilor”, ce nu ne putem despărţi de târnăcop, lopată, vagoneţi.

Darea găurilor cu burghiele metalice pare o muncă uşoară, motiv pentru care la ea sunt trecuți cei mai mici de statură, mai slabi ori convalescenți, ca Nicolae Chiriazi, după o hepatită ce l-a dus până la Spitalul pentru deținuți de la Poarta Albă.

Am lucrat şi eu, făcând echipă cu Vasile Tilibaşa din Ploieşti, un tânăr de vârsta mea, dar mai „bătrân" în puşcărie, ce visase să ajungă în Statele Unite ale Americii, având rude acolo...

Orice muncă îşi modifică, în funcție de ritmul în care este practicată, caracterul, astfel, că ea nu devine uşoară decât dacă randamentul e mai mic, cei doi coechipieri mimând efortul, dar stând agățați de coarnele sfredelului ca să se odihnească.

Pe Nicolae Chiriazi („Calachi", pe diminutivarea balcanicului Nicolachi) l-au sfătuit doctorii să nu facă efort mare la reluarea muncii pe şantier pentru că există pericolul agravării hepatitei, transformarea ei în ciroză şi... el ține minte.

De aceea, când cei mai apropiați ai lui (armâni, ca şi el, sau poznaşi ca Zie Urdea), profitând de absența de lângă ei a brigadierului şi a pontatorului, glumesc strigându-i: „Calachi! A prins rădăcini!" (Burghiul, adică). El, pe un ton justificativ: „Icterul, mă, frate!". Sau: „Calachi! A făcut floare!" (Tot burghiul!). El, pe acelaşi ton de om bolnav: „Ciroza, mă, frate!".

Este interesant să constat, verificând în timp şi cum calcă deținuții de la alte brigăzi, că există un mers al muncitorilor la pământ mai vizibil la întoarcerea de la lucru, mersul are în el ceva solemn şi parcă o uşoară legănare, de forță magnetică primită şi stăpânită bine.

Dialog, în spălător, între doi „vecini", de la brigada B. 2; Meiroşu (?): „Mâine, împlinesc patru ani...". (De la arestare...). Paul Vasilescu: „La mulți ani, taică! La anu' când vei împlini cinci, o să te dăm la grădiniță la Midia!".

„– Mulțumesc, Paule! Dar mă tem că o să fim colegi de bancă!". Iese din spălător şi îl întreb pe Paul, pe care îl simpatizam pentru umorul lui, câți ani de condamnare are Meiroşu. Răspuns: „Numai 5 ani!"

Se petrecuseră destule cazuri ca, la terminarea condamnării, în loc de eliberare, să urmeze „internarea" la Midia, informație parvenită la Peninsulă prin deținuți care, de la Midia trecuseră prin Jilava pentru noi procese sau supliment de anchetă, întâlnind acolo, în situații similare, deținuți aduşi de la Peninsulă şi reveniți în lagăr apoi, fie pe

o filieră mai simplă, din vreo vorbă scăpată de vreunul dintre milițienii ce escortează până la Midia pe cei „eliberați” de la Peninsulă.

Cu ochii săi negri, inteligenți și pătrunzători pe care chipul cu trăsături fine de bărbat frumos și ars de soare îi face și mai expresivi, profesorul Grigore Zamfiroiu poartă în el o ardoare deosebită, scoasă la lumină de glasul blând, dar ferm și convingător, când prezintă o situație sau expune un punct de vedere. Combatant, ca ofițer de rezervă, în U.R.S.S., a fost prizonier de război câțiva ani, neacceptând să vină în țară cu diviziile prosovietice „Tudor Vladimirescu” sau „Horia, Cloşca şi Crişan”. Este prieten bun cu „Nea Nae”, de la care aflu câte ceva despre „Grigore”, cum îi zice dânsul, cu respect pentru valoarea umană a acestui gorjean, cu severe principii etice încorporate organic și devenite natură și substanță a sa.

„Cum putea lipsi Grigore din pușcăria românească?” — mă întreabă Nea Nae râzând, şi-mi povesteşte inspecţia şcolară ce-a determinat îndepărtarea lui din învățământ, constituind apoi probă la proces, unde a devenit o culpă chiar și opoziția din prizonierat, la înființarea amintitelor divizii prosovietice și întoarcerea în țară ca ofițeri sperjuri, slujitori ai lașității și aliați ai Satanei sub masca apărării intereselor românești.

Întors din prizonieratul în U.R.S.S., după terminarea războiului, profesorul fusese repartizat la o școală elementară din București, unde își avea domiciliul, iar „școala nouă” îl repartizase la clasa întâi.

(Nu era singurul caz de retrogradare a profesorilor care nu „aderaseră”: în anii '50-'51, funcționa la școala elementară din cartierul Balta Albă fostul meu profesor de latină de la „Spiru Haret”, David Popescu, distins latinist, traducător în limba română al *Mângâierilor filosofiei* de Boetius, traducere elogios comentată în *Gândirea* anilor '43-'44. Și nici dânsul, profesorul de latină al lui Petru Creția și al lui Octavian Paler, nu era singurul surghiunit la școala din Balta Albă: mai se afla acolo și Pamfil Georgian, coautor al unor bune manuale de istorie pentru liceele vremii mele.)

Toți cei care „nu sprijineau regimul” — sintagmă inventată de lichelele care se aliaseră cu „clasa muncitoare” , erau șicanați și sistematic urmăriți în vederea eliminării din învățământ și a trimiterii lor „la munca de jos” (a se citi: muncă manuală!), dacă nu puteau fi implicați în vreun proces, oricât de mincinos, de infam.

Vine, deci, „un tovarăş inspector" şi la clasa „învăţătorului" Grigore Zamfiroiu, unde are loc o originală lecţie de „intuiţie", cum se chema pe atunci primul contact cu ştiinţele naturii.

Inspectorul îi îndeamnă pe copii să răspundă în cor şi succesiv: dacă văd banca lor, dacă pot să pună mâna pe ea, dacă banca „este" şi la toate întrebările ei răspund afirmativ, în cor.

Inspectorul le arată tabla şi repetă întrebările: o văd, pot să pună mâna pe ea, „este" şi vocile copiilor răspund în cor cu „da".

Inspectorul (sigur pe reuşita metodei, pune o nouă întrebare): Copii, dar pe Dumnezeu îl vedeţi?

Copiii (în corul încă sigur) : Nu!

Inspectorul: Puteţi să puneţi mâna pe el?

Copiii (mai puţin siguri, parcă) : Nu!

Inspectorul: Deci, dacă nu-l vedeţi şi dacă nu puteţi să puneţi mâna pe el, Dumnezeu este?

Copiii (şovăind, voci stinghere) : Nu este!

Inspectorul (satisfăcut) : Aşa, copii: Dumnezeu nu este!

Intervine profesorul: Domnule inspector, vă rog să-mi daţi voie să continui lecţia dvs.

Inspectorul (radios): Sigur că da!

Profesorul: Copii, voi îl vedeţi pe domnul inspector?

Copiii (bucuroşi că se întorc la un joc ştiut): Da, îl vedem!

Profesorul: Copii, voi puteţi să puneţi mâna pe domnul inspector?

Copiii: Da, putem!

Profesorul: Domnul inspector este?

Copiii: Da, este!

Profesorul: Copii, dar mintea domnului inspector o vedeţi? Puteţi să puneţi mâna pe ea?

Copiii: Nu!

Profesorul: Este?

Copiii: Nu este!

Profesorul: Aşa, copii: mintea domnului inspector nu o puteţi vedea, fiindcă nu este. Domnul inspector nu are minte!

„Isprava lui Grigore" — îmi spune Nea Nae — a circulat apoi ca poveste, snoavă sau banc în Bucureştiul acela în care se încerca instaurarea ateismului comunist. Şi în şcoli, de unde icoanele fuseseră deja îndepărtate şi puse pe foc.

După 5 ani de închisoare (1949-1954), profesorul Grigore Zamfiroiu va fi în 1959 cuprins într-un lot cu Radu Gyr şi condamnat la moarte. Vor fi închişi totodată soţia şi cei doi copii de peste 14 ani, un băiat şi o fată. „Umanismul socialist" îl va lăsa acasă pe cel de-al treilea copil ce nu împlinise 14 ani. Condamnările vor fi mari, profesorul a stat câteva luni în celula condamnaţilor la moarte de la Jilava, apoi i se va comuta condamnarea în 25 ani muncă silnică, vor fi eliberaţi în 1964. Rămas văduv prin decesul soţiei şi, după Revoluţie, singur în ţară, cei trei copii obţinând calificări universitare şi plecând în străinătate, profesorul se călugăreşte sub numele de Părintele Andrei, după ce fusese distins cu calitatea de membru al Academiei de Devotament Moral Naţional a Franţei, într-o sesiune la Sorbona.

În conştiinţa celor care îl cunosc — mă număr printre norocoşi —, Părintele Andrei (Grigore) Zamfiroiu rămâne un model de dăruire românească şi de trăire creştină.

Efectivul de la burghie a crescut corespunzător cu natura terenului, şi astfel avem privilegiul să-l auzim pe nenea Nicolae Cicu, fotograf de frunte din Constanţa, cântând cu o vibrantă voce de tenor baritonal: „Toată lumea-mi zice lotru...", la o oră când Balla şi Clinciu sunt la celălalt capăt al cordonului de pază.

Nevoia de muzică ne-o potolim cum putem: fredonând câte un cântec (romanţele şi doinele sunt pe primele locuri) ori fluierând crâmpeie din uverturile unor opere sau din concerte ce ţin parcă de altă lume şi pe care unii dintre noi le mai ţinem minte.

Câteodată, în câte o duminică când nu lucrăm şi nici nu avem vreun program special alcătuit de conducerea lagărului sau brigăzii, se mai înfiripă în dormitor câte un scurt moment muzical la care, rugaţi, „participă" C. Dumitraş, Costel Vlădescu, nenea Cicu şi Ion Fulea, altă voce de tenor admirabilă.

„Nelu" Fulea este dintr-o comună din zona Sibiului, ştie să doinească fermecător şi cred că el a compus *Colindul de la Jilava* pe care numai pe el l-am auzit cântându-l. Evlavios, blând şi concesiv, este unanim iubit şi nu mă mir că la Târgşor, închisoarea pentru elevi, a fost unul dintre cei ce s-au impus prin demnitate şi rezistenţă creştină împotriva încercărilor ateizante ale administraţiei, ca şi Ghiţă Brânda din Beiuş, fiind legat de el printr-o nobilă frăţie creştină şi totodată românească. Cea mai aspră, cea mai dură

expresie a lor era: „Dă-l în supărare” ori „dă-l în necaz!”, pe care o foloseau foarte rar, în situația când alți deținuți, mai „lumești”, drăcuiau sau înjurau.

Când au aflat că „scriu versuri”, amândoi s-au deschis sufletește către mine; așa am aflat că Nelu Fulea voia să-și dea bacalaureatul (fusese arestat în ultimele zile ale ultimei clase de liceu), să urmeze teologia și să ajungă preot. La un vorbitor a avut șansa de a primi o fotografie de la mama lui, o „Mater Dolorosa” transilvană, și vestea că Maria Donului, idila lui din cursul superior al liceului, îl așteaptă de patru ani. Auzindu-l, am intuit că ei doi ar putea întruchipa imaginea perechii ideale, memoria mea reținând numele Mariei Donului ca pe unul dintre exemplele de credință în puterea iubirii și tăriei de caracter într-o vreme care surpa fidelități și înmormânta idealuri.

Prin 1971, în București, pe Calea Victoriei, pe același trotuar, dar venind din sens contrar, au trecut, la braț, un preot și o doamnă, încă tineri. După ce nu ne mai puteam vedea chipurile, memoria mi-a dat un semnal de atenție: parcă ar fi Nelu Fulea. Mă întorc și spun, întrebător: „Nelu Fulea?”. Se întoarce și, venind către mine, rostește un „Da...” ușor surprins; trecuseră 18 ani și fusesem în aceeași brigadă doar 8 luni. „Eu sunt Ghiță Stănescu de la Peninsulă”. Ne îmbrățișăm, ne privim și iar ne îmbrățișăm. Doamna rămăsese pe loc, privind către noi. Cu jumătate de glas îl întreb: „Maria Donului?”. „Maria Donului, da!” îmi răspunde el deslușit și Doamna vine către noi. Îi sunt prezentat, ne bucurăm toți trei, ne facem urări și ne despărțim cu inimile pline: ei pentru că aveau confirmarea de a fi fost știuți ca o pereche pilduitoare, eu pentru că mă întâlnisem cu această tandră legendă vie, adevărată prin miracolul iubirii.

Împlinesc 26 de ani. Îmi este dor de ai mei, toți, dar înaintea tuturor, de fiica mea, Ana-Crina-Ștefania, fiindu-mi milă, până la lacrima reprimată, de mama.

Pe lângă atâți frați de calvar, mai vârstnici ori mai tineri, cu condamnări lungi, mă pot considera norocos, mai ales pentru faptul că evitând arestarea în anii 1948-1951, am evitat totodată trecerea prin Pitești, despre care, pe măsură ce mă „învechesc” la Peninsulă, aflu noi fapte îngrozitoare. Și nici condamnarea nu este mare, îmi fac curaj. Când voi împlini 31 de ani... dar, câte nu se mai pot întâmpla? (De pildă, cine ar fi putut crede că un „fugar” și nesupus la încorporare

din cauza condamnării politice, cu serviciul militar nesatisfăcut, avea, în 1951, legitimație verde de intrare „în interes de serviciu" pe poarta nr. 4 a Marelui Stat Major, unde Trustul nr. 1 Construcții Bucureşti, la care — cum am mai scris — eram angajat, executa lucrări de modificare a compartimentării unui pavilion administrativ?

Fusesem cerut nominal de şeful de şantier, conductor-arhitect Gh. Nistor, cu care lucrasem la şantierul Gazelectra Filaret, nu putusem, ca să nu stârnesc suspiciuni, să nu primesc „sarcina de onoare" — suplimentară, evident! —, dar mă străduiam să stau acolo cât era strict necesar, pentru că pe partea interioară a uşii biroului vecin, unde aveam acces la telefon, exista o tăbliță pe care scria: „Ai sigilat? Ai ars hârtiile?", întrebări pentru ofițerii-birocrați, menite să le stimuleze „vigilența". (Dar, nu numai lor...).

Acum, oricât de ciudat mi se pare chiar mie faptul că nu mă mai aşteaptă o arestare — şi tot ce va urma — este un motiv de liniştire.

Acum, aici, am o singură datorie: să rezist. De altfel până şi faptul, aparent minor, că am scăpat de eczemă are darul să-mi ridice moralul şi nădejdea că Dumnezeu nu ne va lăsa să pierim.

Lucrez alături de Ion Albescu; învățător într-unul din satele din sudul Munteniei, şi, dintr-o vorbă în alta, îmi povesteşte următoarea întâmplare:

Prin anii '50-'51 a venit la vânătoare, în zona de pădure de luncă a comunei învățătorului, Mihail Sadoveanu, împreună cu o suită de vânători pasionați sau ocazionali.

Au fost obligați să iasă la goană sătenii şi „dăscălimea" ca vânătoarea să nu fie calică. Atras de renumele lui, Mihail Sadoveanu, a cărui operă o citise cu nesaț, Ion Albescu a căutat să stea mai aproape de el şi când vânătorii s-au aşezat la locurile de pândă, el a rămas ca ajutor lângă scriitor (Mihail Sadoveanu era autorul conferinței publice ținută în Bucureşti la sala Dalles, în toamna lui '44, conferință publicată apoi sub acelaşi titlu „roşu" într-o broşurică *Lumina vine de la Răsărit*, fiind acum preşedintele Comitetului Român pentru Apărarea Păcii, membru în conducerea Marii Adunări Naționale şi a Asociației române pentru legături cu U.R.S.S. — ARLUS etc.)

Cum erau numai ei doi, chinuit de întrebările-i proprii, învățătorul l-a întrebat cu sfială: „Maestre, dumneavoastră chiar credeți că lumina vine de la Răsărit?". Sadoveanu l-a privit lung și, calm, i-a răspuns cu o întrebare tăioasă: „Învățătorule, știi că vorbele astea te pot costa capul?"

Orice comentariu poate păcătui doar prin blândețea lui...

O veste îi zguduie pe foștii elevi: la Tașaul sau în Ghiol (nu-mi mai aduc aminte), a murit înecat Alexandru Roiban, colegul lor din închisoarea de la Târgșor. Jalea prietenilor mei se ascunde sub scurte evocări ale celui plecat prea devreme; nu l-am cunoscut, dar îi rețin numele și mă rog pentru el, cel eliberat de osândă, dar mai cu seamă pentru părinții lui.

Capricii ale memoriei: am uitat alte nume, ale unor oameni pe care i-am cunoscut, nu și pe al lui Alexandru Roiban, poate și pentru faptul că, peste ani, în lumânările aprinse pentru cei morți, gândul meu l-a pomenit, alături de cel al lui Dan Mihăilescu, al doctorului Cazacu, al doctorului Simionescu.

Nu departe de „Hașul" nostru, la „C" există o brigadă de preoți. Sinistra ei existență este o dublă dovadă că Biserica s-a împotrivit „regimului" și că ura atee lovește în slujitorii credinței creștine urmărind desființarea ei. Chirion, îl ține pe Burculeț ca brigadier la „popi", deși schimbă la câteva luni pe brigadierii și pontatorii cărora li s-a tocit „vigilența revoluționară". Vasile Pocea, frizerul, îmi spune că atmosfera în brigadă este groaznică și datorită implantării acolo a unor turnători fără scrupule sau „reeducați", în misiune. Preoți ortodocși, cei mai mulți, preoți uniți, chiar și un „hoge" mahomedan rabdă împreună pentru credința lor diferită „în același Dumnezeu" chinurile la care îi supun slujitorii Satanei, ticăloș de inventivi.

Ars de soare, cu față rotundă pe care chelia lucioasă o luminează parcă mai mult decât ochii, întorși către înăuntru, nu prea înalt, robust ca un matroz, Nicolae Caratană, de la brigada vecină B. 2, are față de mine nu doar blânda condescendentă a unuia mai „vechi" față de un novice, dar și a celor câțiva ani în plus față de vârsta mea. A fost o simpatie reciprocă, sporită de faptul că Gogu

Roşu l-a prevenit că „zburăsc armâneşte" precum şi de faptul că amândoi scriem (mintal) poezie în limba română. Trebuie să recunosc că poezia lui Nicolae Caratană era mai elevată decât a mea, mai desprinsă de momentul istoric, valorificând liric fantezia şi o disponibilitate metafizică, genuină, contrastantă cu aspectul lui de păstor mediteranean şi surprinzătoare, până la încântare pentru mine, la un autodidact, căci aceasta era situaţia lui „Lale Cola" (Unchiul Cola), cum îi spuneau cu respect macedoromânii mai tineri.

Incantaţie, cu o forţă de vrajă poetică, lirica lui Cola Caratană mi-a fost prilej de bucurie curată în acele înserări când, retraşi în partea din spate a ţarcului nostru, ne-am deschis sufletele ca pe nişte cărţi de poezie, sfidând timpul şi sârmele ghimpate care ne ţineau captivi.

Brigada B. 1 a fost mutată de la şantierul Mamaia-taluzări la şantierul Atelierele electrice Ovidiu (A.E.O.); eram promovaţi, de fapt: treceam de la munca la pământ la cea de construcţii.

Mergem pe jos, ocolind «Mustaţa» şi la capătul unei ore de drum suntem pe şantier. Avem mai întâi de valorificat experienţa noastră de săpători: fundaţiile pentru câteva construcţii. Alte câteva ateliere şi câteva spaţii pentru locuinţe, un corp pentru birouri sunt deja «la roşu», ba chiar şi acoperite: au lucrat o brigadă de constructori împreună cu o brigadă de studenţi, dar lucrările sunt întrerupte deocamdată. Pentru început ne vom ocupa de clădirile noi, care încep de la săpături. N-avem obişnuitele roabe metalice necesare evacuării pământului săpat. Într-un colţ al şantierului, acoperită cu carton asfaltat, o grămadă: sunt roabe de lemn, de dimensiuni mai mici decât cele cunoscute. Primul gând, egoist: va fi mai uşor de cărat pământul cu ele: următorul gând, bărbătesc: aşa ca să ne aflăm în treabă? Încă uimit de dimensiunile roabelor, pe care nu le întâlnisem pe şantierele libere sau la Peninsulă, ridic una, mă plimb cu ea, goală, îmi par puţin ridicol şi privind-o, pe partea dinspre mine a cutiei roabei, văd o semnătură vădind un îndelungat exerciţiu al scrisului: Doda Vizitiu, nume care parcă îmi arde memoria. Cu aceste roabe de lemn au cărat pământ Doamnele şi Domnişoarele noastre: mame, soţii, surori, fiice ale deţinuţilor politici, deţinute politice şi ele însele.

Mâini, care au legănat copii, i-au închinat, învăţându-i carte; mâini, care au alinat suferinţe, au fost silite acum la una dintre cele mai grele munci — împlinite de când lumea de bărbaţi, în toate părţile

lumii unde mecanizarea nu le înlocuiește efortul: să sape pământul și să-l care cu roaba, mâini osândite să poarte, în loc de verighete și inele, bătăturile muncii forțate, iar stăpânele lor să îndure pe lângă rănile ruperii de lângă ele a celor dragi și pe cele ale propriei lor desprinderi silnice din lumea lor, pentru care se pregătiseră, să supraviețuiască dublei decăderi: din calitatea de om liber și din rangul de femeie.

Mi se înnegurează ziua și sufletul. A fost una dintre cele mai grele zile din cele 462 trăite la Canalul Dunărea-Marea Neagră.

Peste trei zile, roabele Doamnelor dispăruseră, fiind înlocuite cu cele metalice — știute și din gluma amară: «Se cunună robul lui Dumnezeu... cu Roaba!»

Am intrat într-o zodie bună: primim o parte, 10% mi se pare (cu restul ne plătim întreținerea și pe paznici!), din rezultatele muncii noastre pe primul semestru al anului 1952, sume reprezentând echivalentul a 2-3 kg marmeladă (cu 12 lei/kg) pe lună. Nu ni se dau bani, ci un fel de bonuri cu valoarea cuvenită fiecăruia, din care, la «cantină» (o gheretă-magazin la intrarea în lagăr, pe partea opusă corpului de gardă), se pot cumpăra: țigări, marmeladă, gem (de gutui sau vișine), compot (de corcodușe), la prețuri mai mari decât în comerțul de stat cu populația. La «cantină», mezelurile și șunca sunt în cantități mici și nu... prea ajung ele la noi din cauza aprovizionării, ori noi la ele, din cauza prețurilor. Există însă, din belșug, borcane cu muștar. Și țigări, în felurite sortimente: Canalul Dunărea - Marea Neagră, Naționale , Mureș, Olt, Carpați.

Accesul la cantină, după ce s-au aprovizionat «cadrele», este pe zile și pe brigăzi, dar în colonie se mai îndulcește alimentația (cu marmeladă sau cu gem), iar criza de țigări scade simțitor, mai ales pentru fumătorii rezonabili (până la 10 țigări pe zi, dar tăiate în două), categorie de vicioși căreia îi aparțin.

Câte doi-trei deținuți mănâncă împreună (în afară de rația de la «cazan»), și ceea ce pot cumpăra de la cantină, și ceea ce cuprind pachetele (dacă primesc) trimise de acasă. Ei formează «o familie». Cât privește fumatul, există solidaritatea de oricând a vicioșilor:

În perioada de lipsă, doi inși, chiar nefăcând parte din aceeași familie, fumează o aceeași țigară după codul: «Mă iei la remorcă», adică «fumezi tu prima jumătate», ori «te iau la remorcă», respectiv «vei fuma a doua jumătate». Țigaretul este la loc de cinste; nu se obișnuiește să se fumeze pe rând din aceeași țigară («Un fum, tu; un

fum eu...»), ca în lumea dreptului comun. Rețin, chiar, o glumă pusă pe seama unui fumător fără țigări: i-a cerut altuia, ce trăgea dintr-un chiștoc, să-i dea și lui «o jumătate de fum...».

Avem în brigadă o familie adevărată de bănățeni: Boldureanu Dumitru, tatăl, și Boldureanu Ion, fiul, student la Politehnica din Timișoara: serioși, sobri, muncitori, căreia i se mai adaugă altă familie adevărată: vine la B. 1, mutat de la brigăzile «13-14», Ioniță Ion, student la medicină în anul V, și fratele său, Ioniță Alexandru, student la medicină în anul II, mutat de la o brigadă A. (din «Hașul» vecin). Amândoi fuseseră studenți fruntași, dar cel mai mare a fost tare chinuit la «13-14», știu și spun cei veniți tot de acolo, cam în aceleași zile: Cicerone Ionescu, Marin Florin — fratele doctorului Aurel Marin, marele orelist —, și Otto Fornica, trei foști elevi ce au fost dați pe mâna «reeducaților» de la «13-14»; sunt toți trei parcă ieșiți la liman, din chinurile și din atmosfera de acolo, veniți printre noi care, ca și foștii lor colegi de la Târgșor, îi primim cu solicitudinea datorată celor ce au suferit mai mult decât noi.

Sunt maturizați înainte de vreme, mai ales cei trei; diferiți ca temperament, asemănători prin curaj și, mai ales, prin credință în Dumnezeu, toți cinci.

Se pare că brigăzile «13-14» încep a fi tratate ca niște urme care trebuie șterse treptat; se schimbă componența lor, cei chinuiți sunt trimiși la brigăzile mai dure, conduse de «absolvenți» de la «13-14», iar în locul lor aduși alți deținuți.

Veneam spre Colonie (mă obișnuisem cu eufemismul...). Era sâmbătă. Dincolo de «Mustață», câteva grupuri de femei priveau brigăzile ce se întorceau de la lucru, cu speranța de a-i vedea pe cei căutați. Unul dintre noi, un avocat, spune celor din jur câteva vorbe licențioase, fabulând despre el și una, mai chipeșă, dintre femei. Cei din jur zâmbesc cu o complicitate vinovată sau cu jenă, dar tac! Îl aud pe Gogu Roșu, într-o furtună de indignare: «Domnule avocat, acolo sunt mamele, soțiile, surorile noastre! Ar trebui să vă fie rușine, și față de ele, și față de noi!». «Vinovatul» se schimbă la față: «Domnule Roșu, ai dreptate. Îmi pare rău...».

Am un motiv în plus ca să-l prețuiesc și să-l iubesc pe Gogu Roșu.

Mă urmărește până seara «incidentul». Să fie un crâmpei de adevăr în vorba populară «Unde e minte multă e și prostie multă?» Mi se pare absurdă, neîntemeiată, dar mă gândesc cât de răspândită

este prostia, în câte forme şi cât de bună mamă a urii este ea. A urii care distruge, care desfigurează lumea, reducând-o la nivelul percepţiei ei puţine şi al înţelegerii ei mărginite. Dar noi, noi cei care, între ură şi iubire, am ales iubirea, şi încă pe cea creştină, în ce raport stăm faţă de ură, faţă de prostie, deci? Din această fierbere lăuntrică se ridică, sculptată cu gândul pe memorie, următoarea:

Chemare pentru hăitaşi

E grasă ura şi, fără de pudoare,
se-ntoarce-n vizuină lingându-se pe bot;
vă chem la pândă şi la vânătoare
fraţi scârbiţi de iasma cu botul roş, tot!

Cum să las în tolbă măcar o săgeată
când, pe unde trece, totul se usucă?
Uite-o cum, de sânge nicicând săturată,
tot ce-i viu ar stinge, sfâşiind năucă

Am goni-o, poate-n râpile din munţi
şi i-am ţine calea înspre vizuină,
dar hăitaşii dorm, cu ceaţă peste frunţi,
pe ochi, cu ştergare groase, de rugină.

Chiui să-i trezesc pe leneşi, fraţii mei,
pentru goana fiarei pururea flămândă
şi-i învăţ din bucium să mă sune ei
de m-o prinde somnul, cât suntem la pândă.

Să fie o manifestare a conştiinţei propriei mele caducităţi? O primă formă de modestie creştină?

Avem un coleg nou: Puiu Virgil, fost ofiţer de marină. Cu un fond moral robust, deschis în relaţiile cu oamenii, prompt în replica verbală — sau chiar cu pumnul, în înfruntările cu turnătorii şi brigadierii —, le-a fost dat în primire lui Balla şi lui Clinciu «să-l cuminţească», i-a spus Chirion.

Puiu Virgil are ceva din marii sportivi: conştient de posibilităţile lui, acceptă ierarhia impusă într-un fel care îi dă acestuia sentimentul că se află în impostură, pentru că oricât de ticăloşi sau ticăloşiţi ar fi reprezentanţii administraţiei şi colaboratorii lor, ei au, totuşi, conştiinţa valorii celorlalţi. Iar valoarea umană a lui Puiu Virgil este evidentă şi ireversibilă, ca un izvor cu adâncul nevăzut. Optimismul lui, susţinut

de o inteligenţă vie, are particularitatea unui umor inconfundabil, datorat eleganţei lui.

Sunt oameni alături de care te simţi mai bun, lângă alţii eşti mai curajos, unii îţi dau bucuria de a fi inteligent o dată cu ei; cei mai înzestraţi le adună pe toate laolaltă într-o tărie de a fi, transmisibilă şi într-o bucurie de a trăi, dinamizantă. Puiu Virgil aparţine plenar acestei solare categorii umane.

Am stat împreună numai trei săptămâni — cât a durat popasul lui în brigada B. 1, de unde a fost trimis la brigada «0» —, dar pentru mine au fost cele mai pline zile trăite la Peninsulă, în bucuria unei prietenii unice, inegalabile şi a unei decrispări a mele, care trebuia să existe ca să-mi surpe o anumită înclinare către pesimism şi către un încruntat dogmatism religios. Uneori, sub o aparentă bună dispoziţie, superficială, se petrec rezolvări de adâncime ale înţelegerii celorlalţi şi ale înfrăţirii cu ei.

Recitesc pagina cu ochii (presupuşi) ai unui cititor cârcotaş (presupus şi el) şi la posibila ricanare: idealizare a trecutului, ripostez: «Nu! Prietenia — ca şi iubirea — nu este dată oricui, ambele având un caracter mistic. Să scrii o carte ca *Mihail*, adevărat imn închinat prieteniei de către Panait Istrati, nu este la îndemâna celor care îl caligrafiază, mintal, pe «eu» cu majuscule, iar Nae Ionescu afirma că mistic nu este cine vrea, mistic este cine poate, înţelegând prin aceasta existenţa unei înzestrări favorabile. Eu cred că prietenia, ca şi iubirea, implică o comuniune întru dăruire, având în cunoaşterea de sine o treaptă subiacentă.

Auzisem pe colegii mei vorbind frumos despre un tânăr evreu îndrăzneţ, Labiş, şeful unei organizaţii subversive, denumită «Pui de lei». Aşteptând rândul la pachet, îl cunosc prin Zaharia Urdea, devenit punte între noi. Labiş îmi devine simpatic prin apelul direct la pragmatismul neamului său: «Dacă auzi că se dă ceva în colonie, du-te printre primii, până nu se răzgândesc! Dacă se ordonă să predai ceva la magazie, du-te printre ultimii, poate se contramandează ordinul!»

Ne-am întâlnit întâmplător, fie când eram de serviciu la aducerea mesei, fie când brigada lui şi a mea erau împreună la câte o corvoadă; ne salutam ca vechi cunoştinţe. Poate că funcţiona un transfer de apreciere: cunoscusem pe şantierul Gazelectra-Filaret, prin '48-'49, un grup de tineri sionişti care îşi strângeau, prin muncă, bani de drum

pentru Israel, iar unul dintre ei, Aurel Schechter, cu care convorbisem în câteva rânduri, îmi făcuse o excelentă impresie. Simpatia mea pentru ei sporise când, în urma unei hotărâri a C.C.-U.T.C. din România, sioniştii deveniseră «imperialişti», «duşmani de clasă», când de fapt erau doar nişte tineri hotărâţi să-şi construiască prin muncă un viitor în Eretz.

Ca să avanseze mai rapid lucrările de la Atelierele Electrice Ovidiu, au fost detaşaţi vreo 20 de studenţi pentru lucrări de zidărie în piatră şi în cărămidă. Dintre ei îmi amintesc doar de Titi Oşteanu, Ion Oargă, Cociu Economu, Radu Căciulă, Radu Dimăncescu, Tibi Orheianu. Ritmul lor de lucru, vădind deprindere, se dovedea mai alert decât al nostru, al celor din brigada B. 1, încă învăţăcei în ale construcţiilor. Erau şi mai tineri decât media noastră de vârstă şi, în plus — am aflat apoi, după vreo două săptămâni, când au fost retraşi — îşi însuşiseră acest ritm spre a dovedi că sunt fruntaşi în producţie... Doar cei care nu se «reeducaseră» erau acuzaţi că «muncesc demonstrativ» ca să-şi acopere lipsurile ideologice...
Mi-aduc aminte: ne-am temut atunci ca nu cumva «B. 1» să devină un alt «13» sau vreun alt «14»...

Lui Tudor Gheorghe, fost ofiţer de grăniceri în zona Oradea, şi mie, ni s-a măsurat ce aveam de făcut în următoarele zile: să cărăm cu roaba la 30 m un depozit de pământ, ca să degajăm locul unde va fi adusă cărămida pentru zidăria unui atelier.
Înalt, brunet, cu sprâncenele stufoase şi îmbinate, cam de vârsta mea, Tudor este un bucureştean distant, introspectiv, căruia familia i-a asigurat o creştere îngrijită, dar pe care şcoala nu l-a atras ori nu i-a satisfăcut nevoia de «altceva». Ce? Nici eu nu înţeleg prea bine, căci nici el nu se deschide uşor. O zi, două, observ că îşi încarcă roaba şi pleacă, în aşa fel încât să fim în contratimp şi nu în acelaşi loc. Pare morocănos şi intrat într-un fel de automatism; absent, parcă într-un soi de transă hipnotică. Îl las în pace; la urma urmei, fiecare are propriile lui închideri în sine, ce se cuvin a fi respectate: dacă există un sordid şi o încarcerare în oricare masă umană, există şi o nevoie de ieşire a câte unui component, de însingurare ca un substituent de libertate. De ce n-aş coopera tăcând?

Ajun de vorbitor, cunoscuta pregătire discretă a celor care aşteaptă pe cineva, aparenta indiferenţă a celorlalţi şi câte o vorbă